

Projekts
(Ministru kabineta
2021.gada ____ . _____
rīkojums Nr. _____)

**Kultūrpolitikas pamatnostādnes
2021. – 2027.gadam
„Kultūrvalsts”**

Rīga, 2021

Saturs

1.	Ievads	4
2.	Kopsavilkums	5
3.	Politikas veidošanas konteksts	7
3.1.	Līdzšinējās kultūrpolitikas izvērtējums.....	7
3.2.	Kultūras patēriņa un līdzdalības tendences.....	8
3.3.	Apkārtējās vides faktori.....	10
	Demogrāfiskā situācija.....	10
	Reģionālā attīstība	11
	Digitālā transformācija.....	11
	Uzņēmējdarbības vide	12
	Epidemioloģiskā situācija	12
	Klimata pārmaiņas.....	13
	Kultūras procesu globalizācija.....	14
3.4.	Sasaiste ar nacionāliem un starptautiskiem plānošanas dokumentiem	14
3.4.1.	Nacionālie politikas plānošanas dokumenti	14
3.4.2.	Starptautiskie politikas plānošanas dokumenti	17
3.4.3.	Nozaru stratēģijas	19
4.	Politikas mērķis un apakšmērķi	20
4.1.	Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums	20
4.2.	Aktīva sabiedrības kultūras līdzdalība	21
4.3.	Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība.....	22
4.4.	Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme	24
5.	Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji	25
6.	Rīcības virzieni un uzdevumi	28
6.1.	Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai	28
6.2.	Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos	38
6.3.	Kultūras procesu attīstība.....	42
6.4.	Kultūrizglītība	50
7.	Kultūrpolitikas teritoriālā perspektīva	54

Saīsinājumu saraksts

ANO	Apvienoto Nāciju organizācija
ĀM	Ārlietu ministrija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EM	Ekonomikas ministrija
EK	Eiropas Komisija
ICOMOS	Starptautiskā ievērojamo vietu un pieminekļu padome
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
JVLMA	Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija
KISC	Kultūras informācijas sistēmu centrs
KM	Kultūras ministrija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LKA	Latvijas Kultūras akadēmija
LM	Labklājības ministrija
LMA	Latvijas Mākslas akadēmija
LNA	Latvijas Nacionālais arhīvs
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNERB	Latvijas Neredzīgo bibliotēka
LNKC	Latvijas Nacionālais kultūras centrs
MK	Ministru kabinets
NAP2027	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam
NKMP	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
NVO	Nevalstiskās organizācijas
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
RIS3	Viedās specializācijas stratēģija
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VKKF	Valsts kultūrkapitāla fonds
VNĪ	Valsts nekustamie īpašumi

1. Ievads

„Latvija ir kultūrvalsts, un tas nenozīmē tikai kultūras elementu, bet arī valstiskuma elementu. Latvija ir radusies kā latviešu valsts. Ja nebūtu latviešu ar savu valodu un tradīcijām, tad nebūtu arī nekādas vajadzības pēc Latvijas valsts. Kultūra un valoda ir Latvijas valsts pamatā, un tas pieder pie mūsu Satversmes.”

*E.Levits
Latvijas Republikas prezidents
2020.gada 28.jūlijs*

Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (turpmāk – pamatnostādnes) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka valsts stratēģiskos mērķus, prioritātes, rīcības virzienus un uzdevumus kultūrpolitikas jomā laika posmam no 2021. līdz 2027.gadam. Pamatnostādnes nodrošina nozares politikas pēctecību, balstoties uz kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”¹ īstenošanas gaitā sasniegto progresu, un detalizētāk izvērs Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027.gadam (turpmāk – NAP2027) noteiktos rīcības virzienus un uzdevumus kultūrpolitikas jomā.

Pamatnostādnes izstrādātas atbilstoši Kultūras ministrijas (turpmāk – KM) nolikumā² noteiktajai kompetencei, kas nosaka, ka KM ir vadošā valsts pārvaldes iestāde kultūras nozarē, kas ietver autortiesību, kultūras pieminekļu aizsardzības, arhīvu, arhitektūras, dizaina, tautas mākslas, teātra, mūzikas, muzeju, bibliotēku, vizuālās mākslas, grāmatniecības, literatūras, kinematogrāfijas un kultūras un radošo industriju izglītības apakšnozares, un KM nolikuma 4.1.apakšpunktā noteiktajam, ka KM viena no funkcijām ir izstrādāt kultūras politiku. Pamatnostādnes aptver arī KM nolikumā neiekļautās kultūras apakšnozares, piemēram, cirka un dejas jomu.

Pamatnostādņu izstrādi KM uzsāka 2019.gadā, analizējot esošo situāciju un globālās tendences kultūras jomā, kartējot pēc KM pasūtījuma veiktajos pētījumos izteiktās rekomendācijas un izvērtējot kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija” īstenošanā sasniegto progresu. Īstenojot līdzdalības principu, KM politikas plānošanas dokumenta izstrādes procesā ir iesaistījusi plašu sabiedrības pārstāvju loku, 2019.gada nogalē un 2020.gada pirmajā pusē organizējot tematiskas un reģionālas fokusgrupas, diskutējot par kultūrpolitikas mērķiem un prioritātēm Nacionālajā kultūras padomē un KM konsultatīvajās padomēs, uzklusot padomju priekšlikumus pamatnostādņu uzdevumiem, kā arī apspriežot pamatnostādņu projektu ar citām ministrijām un

¹Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.–2020.gadam „Radošā Latvija” (apstiprinātas ar MK 2014.gada 29.jūlija rīkojumu Nr.401). Turpmāk – Radošā Latvija.

Pieejamas: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/KM_dokumenti/Radosa_Latvija.pdf

²MK 2003.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.241 „Kultūras ministrijas nolikums”. Pieejami: <https://likumi.lv/doc.php?id=74750>

nozīmīgajām kultūras nozares iestādēm un nevalstiskajām organizācijām. Līdztekus ciešā sadarbībā ar KM konsultatīvajām padomēm ir uzsākta kultūras apakšnozaru stratēģiju izstrāde, kas balstās uz pamatnostādnes izvirzītajām prioritātēm un izvirza galvenos risināmos uzdevumu kultūras apakšnozarēs.

2. Kopsavilkums

Pieaugošas globalizācijas un multikulturālisma apstākļos ir būtiski stiprināt Latvijas unikālās kultūras vērtības, kurās ir balstīts tautas identitātes kodols, un bagātināt Latvijas kultūras telpu kā vēsturē sakņotu un mūsdienās novērtētu dažādu latviešu tautas pastāvēšanas elementu un artefaktu kopumu, ko veido latviešu valoda, kultūras mantojums un kultūrvide, sociālā atmiņa un dzīvesveids (tradīcijas, simboli, pagātnes notikumi, kopīgi priekšstati, svinamās dienas, komunikācijas veids, daba un attieksme pret dabu, ģeogrāfiskie nosaukumi, būvniecības tradīcijas, krāsu izjūta u.t.t.), kuru gadsimtiem cauri bagātinājusi Latvijas pirmiedzīvotāju - lībiešu - kultūra, tradīcijas un valoda, citu Latvijā dzīvojošo tautu kultūru ietekmes un Eiropas kultūras procesu nospiedumi, un kas izpaužas bagātīgā un noturīgā reģionālā kultūras savdabīguma daudzveidībā. Latvijas Republikas Satversmes³ preambulā deklarēts, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam⁴ vīzijas ziņojumā deklarēts, ka 2030.gadā nācijas stiprums sakņosies mantotajās, iepazītajās un jaunradītajās kultūras vērtībās, un Rīga būs nozīmīgs Eiropas kultūras centrs, izvirzot Latvijas kultūras telpas attīstību kā vienu no prioritātēm un uzsverot, ka kultūras telpa vieno un saliedē sabiedrību jaunu ekonomisku, sociālu un kultūras vērtību radīšanai, kuras novērtē un pazīst arī pasaulē. NAP2027⁵ uzsvērts, ka kultūrai ir vadošā loma cilvēka intelektuālās attīstības un personības izaugsmes ceļā, tā palīdz veidot prasmes radošās darbības attīstībai, veicina ne tikai personiskās, bet arī reģionālās, nacionālās identitātes un piederības izjūtu, sekmē pilsoniskās sabiedrības attīstību un stiprina demokrātijas vērtības. Kultūras un radošajām industrijām ir būtiska loma tautsaimniecībā un tieša pozitīva ietekme uz darba vietu radīšanu, ekonomisko izaugsmi un ārējo tirdzniecību, un tās veicina teritorijas attīstību, radot darba vietas un ekonomisko vērtību un uzlabojot dzīves kvalitāti. Līdz ar to NAP2027 kultūra izvirzīta kā viena prioritātēm, kā šīs prioritātes sasniedzamos mērķus nosakot ikvienam pieejamu dinamisku kultūras pakalpojumu klāstu un kultūras pienesumu Latvijas ekonomiskajai un sociālajai izaugsmei, veidojot radošu un ilgtspējīgu Latvijas sabiedrību.

³Latvijas Republikas Satversme (19.06.2014. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.07.2014.). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

⁴Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam (pieņemta Saeimā 2010.gada 10.jūnijā). Turpmāk – Stratēģija2030. Pieejama:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf

⁵Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (apstiprināts ar 2020.gada 2.jūlija Saeimas lēmumu). Turpmāk – NAP2027. Pieejams:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

Līdz ar to kultūrpolitika ir viena no būtiskākajām rīcībpolitikām Latvijas valsts ilgtermiņa mērķu sasniegšanai, kuras sekmīga īstenošana ir kritiski svarīga gan Latvijas kā nacionālas valsts identitātei, attīstībai un ilgtspējai, gan valsts valodas stiprināšanai un saglabāšanai, gan tautas tradīciju pārmantojamībai, kā arī jaunu nākotnes kultūras vērtību radīšanai visās kultūras nozarēs. No atziņas, ka tieši kultūra, līdztekus valodai, ir gan iemesls Latvijas valsts pastāvēšanai, gan viens no pamata resursiem sabiedrības turpmākai izaugsmei, izriet secinājums, ka Latvijas kultūras piedāvājumam ir jābūt pieejamam ikvienam sabiedrības loceklim, kas sasaucas gan ar Satversmes⁶ 91.pantā noteikto, ka ikvienam cilvēkam Latvijā ir vienlīdzīgas tiesības, gan ar NAP2027 noteikto stratēģisko mērķi – vienlīdzīgas iespējas visiem. Līdz ar to par pamatnostādņu mērķi ir izvirzīta **ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai**. Izvirzītā mērķa sasniegšanā galvenā loma ir kultūras pieejamības nodrošināšanai, garantējot ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam vienlīdzīgas iespējas izmantot kultūras piedāvājumu un aktīvi iesaistīties kultūras procesos, neatkarīgi no cilvēka dzīvesvietas, vecuma, dzimuma, tautības, izglītības vai ienākumu līmeņa. Saproto, ka ikvienam ir atšķirīgas kultūras vajadzības, kultūrpolitikas īstenošanā uzsvars likts uz sabalansētu visu kultūras apakšnozaru attīstību, nodrošinot nepieciešamos priekšnosacījumus to darbībai un attīstībai, no kuriem visbūtiskākais ir nozaru cilvēkresursu ataudze un profesionalitāte, tādējādi nodrošinot augstvērtīga kultūras piedāvājuma radīšanu ne tikai nākamajos septiņos gados, bet arī ilgākā laika periodā.

Izvirzītais pamatnostādņu mērķis konceptuāli iekļauj gan iepriekšējo periodu kultūrpolitikas attīstības plānošanas dokumentu uzstādījumus, gan Latvijas valsts simtgades programmā izvirzītos mērķus – ar kultūrpolitikas starpniecību stiprināt sabiedrības valstsgribu un piederības sajūtu un mīlestību pret savu zemi, veidojot sabiedrības kultūras identitāti kā daļu no nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes, kas balstīta unikālajās Latvijas vēsturiskajās kultūrtelpās, un caur kultūras mantojuma apzināšanu un kopšanu veidojot mūsdienīgu latvisko dzīvesziņu kopējā Eiropas kultūras kontekstā.

Kultūrpolitikas mērķa sasniegšanai pamatnostādnēs ir izvirzītas četras prioritātes:

- **Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums** – ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam ir pieejami viņa kultūras vajadzībām atbilstoši kultūras pakalpojumi, neatkarīgi no indivīda dzīves vietas, rocības un citām sociāli ekonomiskajām pazīmēm. Šīs prioritātes īstenošanā pievēršama īpaša uzmanība kultūras pakalpojumu reģionālajai un ekonomiskajai pieejamībai, digitālajai pieejamībai, pieejamībai sociālās atstumtības riska grupām, tostarp cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, mazākumtautībām un imigrantiem, pieejamībai diasporā dzīvojošajiem, kultūras pakalpojumu attīstīšanai specifiskām auditorijām, it īpaši bērniem un jauniešiem, kā arī kultūras pakalpojumu mārketingam un dizainam;

⁶Latvijas Republikas Satversme (19.06.2014. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.07.2014.). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

- **Aktīva sabiedrības kultūras līdzdalība** – ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam ir iespēja iesaistīties kultūras procesos atbilstoši indivīda kultūras vajadzībām. Šīs prioritātes īstenošanā īpaši stimulējama iedzīvotāju iesaiste Dziesmu un deju svētku kustībā, Latvijas kultūrvides saglabāšanā, tostarp nemateriālā kultūras mantojuma kopšanā un latvisko tradīciju un dzīvesziņas saglabāšanā, kā arī mūsdienu kultūras izpausmju attīstīšanā, vienlaikus īpašu vērību pievēršot bērnu un jauniešu un diasporā dzīvojošo kultūras līdzdalības iespējām;

- **Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība** – visām kultūras apakšnozarēm ir radīti nepieciešamie priekšnosacījumi to ilgtspējai, attīstībai un izcilībai. Šīs prioritātes īstenošanā risināmi jautājumi, kas saistīti ar kultūras infrastruktūru un materiāltehnisko bāzi, iespējām profesionāli strādāt kultūras jomā, saņemot par darbu taisnīgu un konkurētspējīgu atlīdzību, kā arī atbalsta instrumentu pieejamību konkrētām kultūras apakšnozarēm, kultūras organizāciju tipiem, it īpaši nevalstiskajām organizācijām, un pašnodarbinātajām radošajām personām; vienlaikus stiprināma Latvijas kultūras un radošo nozaru starptautiskā atpazīstamība un konkurētspēja;

- **Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme** – darbojas spēcīga kultūrizglītības sistēma, kas garantē kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgu attīstību. Šīs prioritātes īstenošanā jāstiprina izglītības kvalitāte, pēctecība visos izglītības līmeņos, sasaiste ar kultūras un radošo industriju darba tirgus vajadzībām un izglītības piedāvājuma starptautiskā konkurētspēja, jāatbalsta jauno talantu izaugsme, un jāstimulē mākslinieciskā jaunrade un pētniecība. Lai garantētu sabiedrībai sniegto kultūras pakalpojumu kvalitāti un daudzveidību, būtiski ir nodrošināt kultūras un radošajās nozarē strādājošo profesionālās pilnveides un mūžizglītības iespējas. Savukārt Latvijas sabiedrības, it īpaši bērnu un jauniešu, izpratnes par kultūru veidošanai svarīgi ir nodrošināt programmu „Latvijas skolas soma” un „Bērnu un jauniešu žūrija” ilgtspēju, kultūras klātbūtni pamatizglītības saturā un Dziesmu un deju svētku tradīcijas pēctecību.

3. Politikas veidošanas konteksts

3.1. Līdzšinējās kultūrpolitikas izvērtējums

Kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”⁷ virsmērķis ir Latvija – zeme ar bagātu un koptu kultūras mantojumu, vitālu un daudzveidīgu kultūras dzīvi, radošiem cilvēkiem, konkurētspējīgām radošajām industrijām un augšupejošu dzīves kvalitāti ikvienam, kā prioritātes šī mērķa sasniegšanai nosakot kultūras kapitāla saglabāšanu un attīstību, sabiedrībai līdzdarbojoties kultūras procesos, radošumu mūžizglītībā un uz darba tirgu

⁷Radošā Latvija. Pieejama: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/KM_dokumenti/Radosa_Latvija.pdf

orientētu kultūrizglītību, konkurētspējīgas kultūras un radošās industrijas un radošās teritorijas un kultūras pakalpojumu pieejamību.

2017.gadā tika veikts pamatnostādņu starpposma ietekmes izvērtējums par periodu no 2014. līdz 2016.gadam⁸. Tajā secināts, ka lielākā daļa no plānotajiem pasākumiem tiek pilnībā vai daļēji īstenoti, ir pilnībā vai daļēji izpildīti, vai arī tiek īstenoti ar nobīdi laikā. No kopumā četrās prioritātēs plānotajiem 144 pasākumiem tikai četri pasākumi (3%) nav izpildīti, par trīs pasākumiem (2%) nav pieejama pietiekami detalizēta informācija, lai novērtētu progresu, divi pasākumi (1%) zaudējuši aktualitāti. Attiecīgi 94% no plānotajiem pasākumiem ir vērojams progress. Kopumā saskaņā ar pamatnostādnēm īstenotie pasākumi pēc būtības nodrošina visu plānoto politikas rezultātu sasniegšanas progresu. Savukārt pamatnostādņu īstenošanā iesaistītie un atbildīgie kopumā tās vērtē kā funkcionālu un lietderīgu dokumentu.

Pamatnostādņu starpposma ziņojumā izteikta virkne rekomendāciju, kas ņemtas vērā, izstrādājot jauno kultūrpolitikas pamatnostādņu dokumentu.

3.2. Kultūras patēriņa un līdzdalības tendences

Lai identificētu aktuālās kultūras patēriņa un līdzdalības tendences, KM reizi divos gados īsteno kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumus. Jaunākais, 2020.gadā veiktais, pētījums⁹ atklāj Covid-19 infekcijas graujošo ietekmi uz kultūras patēriņu - būtiski samazinājušās visas kultūras patēriņa aktivitātes, tostarp 49% aptaujāto atzinuši, ka kultūras pasākumus¹⁰; šajā periodā populārākā aktivitāte bijusi kultūrvēsturisko vietu apmeklēšana un pieaudzis digitālais kultūras patēriņš. Vienlaikus Covid-19 infekcijas radītā ietekme uz kultūras patēriņu un līdzdalību neļauj gūt objektīvu ainu par kultūras patēriņa un līdzdalības attīstības dinamiku un salīdzināt datus ar citiem gadiem.

Iepriekšējais kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums veikts 2018.gadā¹¹ un tajā secināts, ka absolūtais vairākums (92%) Latvijas iedzīvotāju pēdējā gada laikā ir piedalījušies vismaz vienā kultūras pasākumā vai aktivitātē. Tai pat laikā pēdējos 10 gados novērojama tendence kultūras patēriņam samazināties, kā arī pieaugt to iedzīvotāju īpatsvaram, kuri kultūras pasākumus un aktivitātes neapmeklē – ja 2007.-2010.gados tādu bija 3%-4%, tad 2014.-2017.gados jau 7%-8%. Visbūtiskāk samazinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kuri skatās kultūras pārraides televīzijā (-22%), lasa grāmatas (-17%), apmeklē

⁸Informatīvais ziņojums „Par valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu „Radošā Latvija” (2014 – 2020) starpposma ietekmes izvērtējumu par periodu no 2014. līdz 2016.gadam”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/KMZin_210817_RL_starpposms.pdf

⁹LKA, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA “SKDS” (2020). Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums (turpmāk – 2020.gada Kultūras patēriņa pētījums). Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

¹⁰ Jāņem vērā, ka pētījumā iekļauti dati par kultūras patēriņu periodā no 2019.gada oktobra līdz 2020.gada oktobrim.

¹¹ LKA, Pētījumu centrs “SKDS”, Biedrība “Culturelab” (2018). Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums (turpmāk – 2018.gada Kultūras patēriņa pētījums). Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

bibliotēkas (-7%). Savukārt pieaudzis ir to iedzīvotāju īpatsvars, kuri apmeklē atrakciju un izklaides parkus (+8%), pagasta vai pilsētas svētkus (+7%), populārās mūzikas koncertus (+6%) un teātrus (profesionālos vai amatiereteātrus; +5%).

Analizējot situāciju pirms Covid-19 infekcijas izplatības, populārākās kultūras patēriņa aktivitātes iedzīvotāju vidū bija pagasta, pilsētas vai novada svētku apmeklēšana (69%), kultūras pārraižu televīzijā skatīšanās (53%), kultūras pasākumu apmeklēšana vietējā kultūras centrā (52%), kultūrvēsturisko vietu apmeklēšana (52%). Tāpat aptuveni puse iedzīvotāju ir lasījuši grāmatas (48%), apmeklējuši muzejus (46%), apmeklējuši vietējo amatierkolektīvu pasākumus (46%) un populārās mūzikas koncertus (46%).

Visbiežāk kultūras pasākumus iedzīvotāji apmeklē savā pilsētā/pagastā – to ir darījuši kopumā 80% aptaujāto. Ārpus savas dzīvesvietas, bet savā reģionā, pasākumus ir apmeklējuši 57% iedzīvotāju, bet citā reģionā – 40%. Lai gan Rīgā dzīvo 33% no Latvijas iedzīvotājiem, kultūras pasākumus galvaspilsētā ir apmeklējuši kopumā 56% iedzīvotāju. Pētījuma dati liecina, ka iedzīvotāji labprātāk apmeklē dažāda veida pasākumus, nevis regulāri apmeklē kāda konkrēta veida pasākumus (piemēram, labprātāk pa vienai reizei gadā teātri, muzeju un koncertu, nevis vairākas reizes tikai teātri, koncertus vai muzejus).

Pārsvārā visās kultūras patēriņa aktivitātēs vairāk piedalījušās sievietes, lielāks vīriešu īpatsvars vērojams tikai koncertu un mūzikas festivālu (gan klasiskās un laikmetīgās mūzikas, gan populārās mūzikas) apmeklējumā, izklaides un atrakciju parku apmeklējumā, kā arī baļļu un zaļumbaļļu apmeklējumā.

Covid-19 infekcijas izplatības ietekme uz kultūras līdzdalību ir bijusi mazāka nekā uz kultūras patēriņu. 2018.gadā amatiermākslā piedalījās 10% iedzīvotāju, pandēmijas ietekmē 2% iedzīvotāju līdzdalību tajā ir pārtraukuši; iesaiste citās kultūras aktivitātēs ir samazinājusies par 5%, savukārt citās brīvā laika un pilsoniskās aktivitātēs iesaistīto īpatsvars samazinājies par 14%. Pirms COVID-19 infekcijas izplatības populārākās amatiermākslas aktivitātes bija dalība korī un deju kolektīvā, starp citām populārākajām kultūras aktivitātēm minamas amatniecība, rokdarbi, fotografēšana un filmēšana.

Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) dati par mājsaimniecību patēriņa izdevumu struktūru¹² liecina, ka atpūtai un kultūrai kopā iedzīvotāji tērē aptuveni 8% no sava ģimenes budžeta un šo izdevumu īpatsvars pēdējo desmit gadu laikā nav mainījies, lai gan absolūtos skaitļos, palielinoties mājsaimniecību rocībai, tie ir pieauguši. Vienlaikus jāņem vērā, ka šajos izdevumos tiek ieskaitīti arī izdevumi, kas saistīti ar mājdzīvniekiem, elektropreču un rotaļlietu iegādi, vaļaspriekiem u.tml.. Izdalot tikai tās izdevumu kategorijas, kas tieši attiecas uz kultūru, to kopējais īpatsvars mājsaimniecību gada budžetā 2016.gadā veidoja 1,9% (salīdzinājumam – alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai tiek tērēti 3,2% mājsaimniecību izdevumu) jeb vidēji 74,98 *euro* uz vienu mājsaimniecības

¹²Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP) (2020). Mājsaimniecību patēriņa tendences Latvijā 2019.gadā. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2020-10/Nr_10_Majsaimniecibu_%20paterina_tendences_Latvija_2019_gada_%2820_00%29_LV.pdf

locekli. No šīs summas 22,05 *euro* tiek tērēti mediju abonēšanas maksām, 20,18 *euro* laikrakstiem un periodiskajiem izdevumiem, 20,11 *euro* kinoteātriem, teātriem, koncertiem, 8,46 *euro* grāmatām un 4,18 *euro* muzeju, bibliotēku un zooloģisko dārzu apmeklējumam¹³.

3.3. Apkārtējās vides faktori

Demogrāfiskā situācija

Laika periodā no 2008. līdz 2018.gadam Latvijas iedzīvotāju skaits¹⁴ ir samazinājies kopumā par 12%, kas absolūtos skaitļos nozīmē gandrīz 260 tūkstošu iedzīvotāju zudumu. Kopējais iedzīvotāju skaits šajā laika periodā ir samazinājies no 2,19 milj. 2008.gadā līdz 1,93 milj. 2018.gadā. Eurostat demogrāfiskās prognozes¹⁵ liecina, ka iedzīvotāju skaits Latvijā turpinās samazināties arī ilgtermiņā. Demogrāfiskās attīstības tendences būtiski ietekmē kultūras auditoriju kā kvantitatīvi, tā sociālās struktūras aspektā – potenciālā kultūras pakalpojumu auditorija arvien samazināsies, vienlaikus paaugstināsies auditorijas vidējais vecums¹⁶. Līdz ar to šīm izmaiņām ir būtiska ietekme gan uz kultūras pakalpojumu pieejamību un saturu, gan uz kultūras mantojuma un kultūrvides saglabāšanu.

Emigrācija

Lielāko daļu iedzīvotāju Latvija zaudējusi migrācijas dēļ – dabiskā pieauguma ietekmē desmit gadu laikā Latvija zaudējusi aptuveni 80 tūkst. iedzīvotāju (starpība starp dzimušo un mirušo skaitu), bet migrācijas dēļ 163 tūkst. (starpība starp no Latvijas izbraukušo un iebrukušo skaitu). Ilgtermiņā migrācijas saldo gan uzrāda samazināšanās tendenci, 2017.gadā pat nokrītoties līdz dabiskā pieauguma līmenim¹⁷. Tomēr joprojām no Latvijas izbraukušo iedzīvotāju skaits pārsniedz remigrējušo skaitu. Saskaņā ar ĀM datiem¹⁸ ārpus Latvijas pastāvīgi dzīvo vairāk nekā 370 000 Latvijas valstspiederīgo. Šis apstāklis būtiski ietekmē kultūrpolitiku, liekot meklēt risinājumus aizbraukušo saiknes ar Latvijas kultūru saglabāšanai gan nodrošinot piekļuvi Latvijas kultūras piedāvājumam, gan veicinot iesaisti kultūras procesos. Lai gan būtiskākie pasākumi diasporas iesaistei Latvijas kultūras norisēs ir noteikti Plānā darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam, lielais diasporā dzīvojošo skaits liek pārskatīt

¹³2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

¹⁴CSP. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji. Pieejams:

http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_iedzskaits_ikgad/ISG010.px/table/tableViewLayout1/

¹⁵Eurostat (2020). Population on 1st January by age, sex and type of projection. Pieejams:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/2176a9e3-33b7-46de-ab31-d7116d2e334c?lang=en>

¹⁶2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

¹⁷CSP. Imigrācija, emigrācija un saldo. Pieejams:

<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>

¹⁸ĀM (2021). Diasporas politika Latvijā. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/arpolitika/diasporas-politika/diasporas-politika-latvija>

ikvienas kultūras apakšnozares darbības stratēģiju, meklējot risinājumus mērķauditorijas sasniegšanai, kas dzīvo ārpus Latvijas.

Reģionālā attīstība

Vienlaikus ar ārējās emigrācijas procesiem Latvijā aktīvi norisinās arī iekšējās migrācijas procesi, kuru rezultātā aizvien samazinās iedzīvotāju skaits ārpus Rīgas un lielajām Latvijas pilsētām, būtiski mainoties arī lauku reģionos dzīvojošo sociālajai struktūrai. Reaģējot uz šiem procesiem (un vienlaikus arī ietekmējot tos) valstī šobrīd tiek īstenotas vairākas reformas – administratīvi teritoriālā reforma, reformas izglītības un veselības pakalpojumu jomā u.c. pasākumi, kuru mērķis ir atrast optimālu balansu starp valsts un pašvaldību sniegto pakalpojumu pieejamību, kvalitāti un to sniegšanas izmaksām. Lai gan līdz šim kultūras iestāžu reģionālais tīkls nav būtiski samazinājies, turpinot nodrošināt kultūras pakalpojumu pieejamību pēc iespējas tuvu iedzīvotāju dzīvesvietai, paredzams, ka reģionu depopulācija radīs aizvien būtiskākus izaicinājumus pašvaldību spējai uzturēt kultūras infrastruktūru un nodrošināt augstvērtīgus kultūras pakalpojumus. Var prognozēt, ka tuvākajā laikā, tai skaitā administratīvi teritoriālās reformas rezultātā, tiks meklētas gan kultūras iestāžu tīkla optimizācijas iespējas, tai skaitā veidojot jaunas sinerģijas gan starp kultūras iestādēm, gan ar citu nozaru iestādēm, piemēram, bibliotēkām iesaistoties un sniedzot atbalstu plašu valsts un pašvaldības e-pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai reģionos. Vienlaikus kultūras pakalpojumu pieejamība un kvalitāte, kā arī kultūras mantojuma resursi, var tikt izmantoti reģionu konkurētspējas paaugstināšanai un palielināt reģiona pievilcību, paaugstinot iedzīvotāju dzīves kvalitāti un piesaistot tūrisma plūsmas.

Digitālā transformācija

Vispārējās digitālās transformācijas tendences vienlaikus rada gan jaunas iespējas, gan būtiskus draudus kultūras un radošajām nozarēm. No vienas puses, digitalizācija ļauj kultūras organizācijām sasniegt jaunas auditorijas un radīt inovatīvus kultūras pakalpojumus; tiešsaistes platformas ir neatsverams palīgs kultūras pakalpojumu komunikācijā un mārketingā. No otras puses, digitālās tehnoloģijas piedāvā aizvien jaunus brīvā laika pavadīšanas veidus un teju bezgalīgu satura piedāvājumu, samazina klātienē kultūras pakalpojumu patēriņu, it īpaši jauniešu auditorijā, saasina konkurenci starp kultūras satura īpašniekiem un pakalpojumu sniedzējiem, liek tiem konkurēt ar globālajām satura platformām un būtiski samazina ienākumu gūšanas iespējas radošo industriju uzņēmumiem, it īpaši audiovizuālajā sektorā.

2020.gadā COVID-19 infekcijas izplatības radītā krīze spilgti apliecināja kultūras pakalpojumu klātbūtnes digitālajā vidē nozīmi. 2020.gadā veiktais kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums¹⁹ atklāj ievērojamu digitālā

¹⁹ 2020.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

kultūras patēriņa pieaugumu. Visstraujāk pieaugusi Latvijas filmu skatīšanās tiešsaistē – ja 2018.gadā to bija darījuši tikai 16% iedzīvotāju, tad 2020.gada laikā jau 48%. Būtiski pieaudzis to iedzīvotāju īpatsvars, kas internetā skatās vai klausās kultūras translācijas (pieaugums no 19% līdz 45%), skatās ārvalstu filmas tiešsaistē (no 34% līdz 57%) un klausās mūziku tiešsaistē (no 32% līdz 54%)²⁰. 33% aptaujāto norādījuši, ka būtu gatavi maksāt par tiešsaistes kultūras pakalpojumiem, kas norāda uz iespēju attīstīt arī maksas risinājumus Latvijā radītā kultūras piedāvājuma pieejamībai digitālajā vidē.

Kultūras mantojuma digitalizācijas jomā ir paveikts daudz, taču digitalizētā satura potenciāls vēl nav pilnībā izmantots. Tāpēc turpmākajos gados jāturpina gan kultūras piedāvājuma digitalizācijas aktivitātes, gan jāpaplašina tā pieejamība sabiedrībai un jāveicina tā izmantojums jaunu zināšanu, produktu un pakalpojumu radīšanā, vienlaikus risinot digitālā satura ilgstošas saglabāšanas jautājumus.

Uzņēmējdarbības vide

Būtiska ietekme uz kultūras un radošo nozaru ilgtspēju ir uzņēmējdarbības videi Latvijai, tostarp nodokļu politikai. Ņemot vērā to, ka kultūras un radošajās nozarēs darbojas liels skaits mazo un vidējo uzņēmumu, nevalstisko organizāciju un pašnodarbināto personu, kultūras un radošās nozares ir īpaši jūtīgas pret svārstībām uzņēmējdarbības vidē, piemēram, 2018.gada izmaiņas Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā²¹ būtiski samazināja ziedojumu apjomu kultūras nozares nevalstiskajām organizācijām. Tāpēc turpmākajos gados būs nepieciešama aktīva rīcība gan izvērtējot jau pieņemtā normatīvā regulējuma, piemēram, 2020.gadā veikto grozījumu likumā „Par iedzīvotāju ienākumu nodokli”²² un likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”²³, ietekmi uz kultūras un radošajām nozarēm, gan iesaistoties jauna normatīvā regulējuma izstrādē, piemēram, attiecībā uz sabiedriskā labuma organizāciju darbību. Būtiska nozīme uz kultūras un radošo nozaru dzīvotspēju var būt izmaiņām pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kārtībā, tostarp attiecībā uz grāmatām un kultūras norisēm. Vienlaikus stiprināma sadarbība starp dažādām ministrijām un sociālajiem partneriem, lai veicinātu labāku izpratni par kultūras un radošo nozaru ieguldījumu valsts ekonomikas un labklājības izaugsmē.

Epidemioloģiskā situācija

2020.gads kultūras nozarei bija īpaši sarežģīts Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes dēļ un izgaismoja vairākas strukturālas problēmas kultūras jomā, no kurām kā būtiskākā minama kultūras jomā strādājošo sociālā aizsardzība.

²⁰Jāuzsver, ka pētījums neļauj identificēt legāli un nelegāli patērētā satura proporciju.

²¹Diasporas likums, pieņemts Saeimā 2018.gada 1.novembrī, spēkā no 2019.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/292700-uznemumu-ienakuma-nodokla-likums>

²²Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, pieņemts Saeimā 1993.gada 11.maijā, spēkā no 1994.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli>

²³Likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, pieņemts Saeimā 1997.gada 1.oktobrī, spēkā no 1998.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/45466-par-valsts-socialo-apdrosinasanu>

Neskatoties uz to, ka valsts 2020.gadā īstenoja virkni atbalsta pasākumu kultūras un radošajām nozarēm, situācija vēl joprojām ir vērtējama kā kritiska, un ilgstoši epidemioloģiskās situācijas noteikti ierobežojumi, kuru mērķis ir nodrošināt sabiedrības drošību un veselību, var atstāt graujošu ietekmi uz kultūras un radošajām nozarēm. Īpaši apdraudētas ir tās kultūras un radošās nozares, kuru darbība nesaraujami saistīta ar klātienē kultūras norisēm – mūzika, teātris u.c.. Ilgstoši saglabājoties situācijai, kurā kultūras organizācijas un radošās personas nevar gūt pietiekamus ienākumus, būs jāmeklē risinājumi kultūras un radošo nozaru ilgtspējas nodrošināšanai. Vienlaikus, ņemot vērā iespējamo „garo Covid-19 infekcijas izplatības” scenāriju, kurā visām tautsaimniecības nozarēm būs jāpielāgojas darbībai pastāvīgu epidemioloģiskās drošības ierobežojumu apstākļos, būs jārada jauni risinājumi kultūras pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai gan klātienē, gan digitālajā vidē. No otras puses, ierobežotās klātienē kultūras pakalpojumu izmantošanas iespējas ir radījušas pastiprinātu sabiedrības interesi par kultūrvides piedāvājumu, līdz ar to paverot jaunas iespējas kopienu intereses veicināšanai par kultūras mantojumu un iesaisti tā saglabāšanā, un stimulējot Davosas deklarācijas principu iedzīvināšanu attiecībā uz kultūras mantojuma pienesumu dzīves kvalitātes nodrošināšanai.

Klimata pārmaiņas

Globālajām klimata pārmaiņām un ar to saistītajām izmaiņām vides politikā ir netieša, taču nozīmīga ietekme uz kultūras jomu, it īpaši kultūras mantojumu un kultūrvidi. Tāpēc ir būtiski, lai kultūras institūcijas apzinātos klimata pārmaiņu potenciālo ietekmi uz to darbības jomu, un pievērstu pienācīgu uzmanību vides un ilgtspējas jautājumiem gan ikdienas darbā, gan, piemēram, īstenojot infrastruktūras projektus.

Ikvienu kultūras apakšnozare var sniegt ieguldījumu klimata jautājumu risināšanā, īstenojot aktivitātes, kas vairo sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņām un iespējām jebkuram sniegt savu ieguldījumu vides ilgtspējas jautājumu risināšanā, tostarp popularizējot tradicionālās zināšanas un prasmes, materiālu otrreizēju pārstrādi un lietošanu, tradicionālo lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un ēdienu gatavošanu kā kulinārā mantojuma tradīcijas. Vienlaikus kultūras un radošās nozares var sniegt ieguldījumu klimata jautājumu risināšanā arī tiešā veidā – piemēram, ievērojot klimatneitralitātes un aprites ekonomikas principus kultūras procesū un pasākumu organizēšanā, uzlabojot kultūras infrastruktūras noturību pret klimata pārmaiņām un energoefektivitāti, tostarp kultūras infrastruktūras būvniecības un kultūrvēsturisku ēku pārbūves projektos. Paredzams, ka būtisku impulsu šiem procesiem sniegs „Eiropas zaļais kurss” un it īpaši iniciatīva „Jaunais Eiropas *Bauhaus*”, kuras mērķis ir veidot sadarbības telpu nākotnes dzīvesveida radīšanai, apvienojot mākslu, kultūru, sociālo iekļaušanu, zinātņi un tehnoloģijas, lai veidotu kvalitatīvu un ilgtspējīgu vidi nākotnē, tostarp radītu dizaina, arhitektūras un ainavu arhitektūras risinājumus saskaņā ar Eiropas zaļā kursa mērķiem.

Kultūras procesu globalizācija

Latvijā notiekošie kultūras procesi ir nesaraujami saistīti ar globālajiem procesiem kultūrā un citās nozarēs. Ārvalstu kultūras pakalpojumi tieši konkurē ar Latvijā radītajiem, it īpaši digitālajā vidē; globalizētais kultūras piedāvājums rada izaicinājumus sabiedrības identitātes jomā, piederības sajūtu nacionālajai kultūrai un tās vērtībām aizstājot ar identificēšanos ar globālajiem popkultūras zīmoliem. Lai gan sabiedrības identitātes jautājumus primāri risina sabiedrības saliedētības rīcībpolitika, kultūras nozarei var būt nozīmīga loma nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes stiprināšanā, it īpaši stimulējot sabiedrības kultūras līdzdalību. Būtisku ieguldījumu kultūras identitātes stiprināšanā var sniegt likumprojekts „Latviešu vēsturisko zemju likums” un tā ieviešanai izstrādātais rīcības plāns.

No otras puses, arī Latvijas kultūras piedāvājumam piemīt nozīmīgs eksportspējas un Latvijas starptautiskā tēla veidošanas potenciāls. Pieaugošās starptautiskās mobilitātes iespējas, informācijas tehnoloģiju attīstība un jaunas pārrobežu iniciatīvas ļauj pārņemt labāko ārvalstu pieredzi, stiprināt Latvijas kultūras un radošo nozaru kapacitāti un radošajām personām attīstīt talantu starptautiskā kontekstā.

Nepieciešamība konkurēt ar starptautisko kultūras piedāvājumu rada nopietnu izaicinājumu Latvijas kultūras pakalpojumiem, nosakot, ka tiem ir jābūt konkurētspējīgiem ar ārvalstīs radītajiem produktiem un pakalpojumiem, it īpaši audiovizuālajā jomā. Pēdējo gadu investīcijas, piemēram, Latvijas simtgades filmu programmā un Latvijas literatūras eksporta programmā, ir pierādījušas, ka tas ir iespējams, taču prasu būtiskus, koncentrētus un ilglaicīgus ieguldījumus. Vienlaikus būtu jāattīsta pagaidām maz izmantotās iespējas izmantot Latvijas kultūras piedāvājumu Latvijas tēla veidošanā un starptautiskajās attiecībās.

3.4. Sasaiste ar nacionāliem un starptautiskiem plānošanas dokumentiem

3.4.1. Nacionālie politikas plānošanas dokumenti

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam²⁴

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam (apstiprināta Latvijas Republikas Saeimas plenārsēdē 2010.gada 10.jūnijā). Tajā kā pirmā prioritāte noteikta Latvijas kultūras telpas attīstība. Prioritātes ietvaros izvirzīts mērķis – saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai, attīstot sabiedrības radošumā balstītu konkurētspējīgu nacionālo identitāti un veidojot Latvijā kvalitatīvu kultūrvidi.

²⁴Stratēģija2030. Pieejama: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam²⁵

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. – 2027.gadam (apstiprināts Latvijas Republikas Saeimas plenārsēdē 2020.gada 2.jūlijā) veidots kā Latvija2030 ieviešanas plāns vidējā termiņā, kas salāgots ar valsts budžeta iespējām un prognozējamo indikatīvo līdzfinansējumu no Eiropas Savienības fondiem 2021. – 2027.gada plānošanas periodam. NAP2027 ietvaru veido četri stratēģiskie mērķi, kuri ievirza politiku nākamajiem septiņiem gadiem, un sešas prioritātes, kurās sagrupēti astoņpadsmit rīcības virzieni. NAP2027 stratēģiskie mērķi ir vienlīdzīgas iespējas, produktivitāte un ienākumi, sociālā uzticēšanās un reģionālā attīstība. NAP2027 prioritātes ir: Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki, Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei, Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība, Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība, Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei, Vienota, droša un atvērta sabiedrība.

Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam²⁶, kuru virsmērķī kā viens no nacionālas, solidārās, atvērtas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pastāvēšanas pamatelementiem noteikta latviskā kultūrtelpa un kuru 1.rīcības virziens ir „Nacionālā identitāte un piederība”, kurā uzsvērts, ka latviešu valoda un kultūrtelpa veido nacionālās identitātes pamatu, tā stiprina piederību nācijai un Latvijas valstij. Tāpēc latviešu valodas un kultūrtelpas saglabāšana un nostiprināšana ir Latvijas ilgtermiņa attīstības prioritāte. Pamatnostādņu pārējie rīcības virzieni ir „Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums” un „Integrācija”.

Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam²⁷ (apstiprinātas ar MK 2019.gada 26.novembra rīkojumu Nr.587), kuras akcentē dažādu pakalpojumu, tai skaitā kultūras pakalpojumu pieejamību reģionos, kā arī kultūras mantojuma saglabāšanu reģionos.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam²⁸ (saskaņošanā), kurās valsts valodas politikas mērķi valsts attīstības kontekstā saistīti arī ar kultūras ilgtspēju. Tajās valoda vērtēta kā kultūras mantojuma daļa, piemēram, dialektu saglabāšanas kontekstā, uzsvērts, ka latgaliešu rakstu valoda ir neatņemama Latvijas valsts kultūras vērtība un ietverti pasākumi Latvijas pirmiedzīvotāju – lībiešu – valodas vitalitātes nodrošināšanā, tostarp lībiešu valodas lietojuma iespēju nodrošināšana. Pamatnostādnēs iekļauti arī latviešu

²⁵NAP2027. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

²⁶ Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 5.februāra rīkojumu Nr.72). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40490048>

²⁷ Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.–2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2019.gada 26.novembra rīkojumu Nr.587 (prot. Nr.54 63.§). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40477211>

²⁸ Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (izstrādes procesā). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40492920>

valodas integrācijas pasākumi neredzīgām personām, personām ar redzes traucējumiem, personām ar citām lasīšanas grūtībām (t.sk. disleksiju) un personām ar funkcionāliem traucējumiem.

Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam²⁹ (apstiprinātas ar MK 2021.gada 13.aprīļa rīkojumu Nr.246), kurās uzsvērts, ka starpnozarū, starpinstitūciju un starptautiskai sadarbībai atvērta pētniecība rada padziļinātu izpratni par sociālajiem, ekonomiskajiem, kultūras, vides, veselības un politiskajiem procesiem un rada jaunas idejas un risinājumus, tostarp radošuma un mākslinieciskās jaunrades attīstībai. Pamatnostādnes paredz sekmēt sociālo un humanitāro zinātņu lomu sabiedrības izaicinājumu risināšanā kā jomu ar horizontālu ietekmi un piesešumu RIS3 specializācijas jomu attīstībā.

Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam³⁰ (saskaņošanā), kuras veido vienotu valsts pārvaldes, tautsaimniecības un sabiedrības digitālās attīstības politiku, tostarp izvirzot mērķus attiecībā uz kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību digitālajā vidē, kā arī iezīmējot bibliotēku lomu sabiedrības digitālo prasmju paaugstināšanā.

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2020.–2027.gadam³¹ „Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai” (saskaņošanā), kurās izvirzītie mērķi un uzdevumi ir saistoši arī kultūrizglītības sistēmas izglītības iestādēm.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³² (apstiprinātas ar MK 2021.gada 16.februāra rīkojumu Nr.93), kurās akcentēts gan kultūras piedāvājuma piesešums tūrisma politikas mērķu sasniegšanā, gan radošo industriju piesešums Latvijas tautsaimniecībai.

Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam³³ (apstiprināts ar MK 2021.gada 4.februāra rīkojumu Nr.46), kurā izvirzītie mērķi, tostarp energoefektivitātes jomā, ir saistoši arī kultūras nozarei, tostarp īstenojot kultūras infrastruktūras projektus.

²⁹Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 13.aprīļa rīkojumu Nr.246). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/322468-par-zinatnes-tehnologijas-attistibas-un-inovacijas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

³⁰Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam (izstrādes procesā). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40496916>

³¹Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (izstrādes procesā). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40492545>

³²Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 16.februāra rīkojumu Nr.93). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40489298>

³³Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam (apstiprināts ar MK 2020.gada 4.februāra rīkojumu Nr.46). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³⁴ (izstrādes procesā), kuru mērķis ir sekmēt iedzīvotāju sociālo iekļaušanu, tai skaitā veicinot pakalpojumu pieklūstamību personām ar invaliditāti un iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, kā arī dzimumu līdztiesību, kas ir aktuāli jautājumi arī kultūrpolitikas kontekstā, īpaši attiecībā uz kultūras piedāvājuma pieejamību un sabiedrības kultūras līdzdalību.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (izstrādes procesā), kurās iekļautie pasākumi vērsti uz to, lai mazinātu nabadzības un sociālās atstumtības riskus ģimenēm ar bērniem, kas ir būtiski arī kultūrpolitikas kontekstā, ņemot vērā īpašo akcentu uz bērnu un jauniešu kultūras patēriņu un kultūras līdzdalības iespējām.

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³⁵ (izstrādes procesā). Pamatnostādņu mērķis ir veicināt jauniešu pilnvērtīgu un vispusīgu attīstību, dzīves kvalitātes uzlabošanu un stiprināt jauniešu līdzdalību, kas ir būtiski arī kultūrpolitikas kontekstā, ņemot vērā īpašo akcentu uz bērnu un jauniešu kultūras patēriņu un kultūras līdzdalības iespējām.

3.4.2. Starptautiskie politikas plānošanas dokumenti

Pamatnostādņu uzdevumu izpilde sekmēs ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu³⁶, it īpaši 4.mērķa „Nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību un veicināt mūžizglītības iespējas”, 8.mērķa „Veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, pilnīgu un produktīvu nodarbinātību, kā arī cilvēka cienīgu darbu visiem” un 11.mērķa „Padarīt pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, drošas, pielāgoties spējīgas un ilgtspējīgas” sasniegšanu. Līdztekus pamatnostādnes veidotas, ievērojot UNESCO Konvencijā par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību³⁷, UNESCO Konvencijā par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu³⁸, Konvencijā par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu³⁹, Konvencijā par kultūras vērtību aizsardzību

³⁴Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam (izstrādes procesā). Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/pamatnostadnu-projekts-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam>

³⁵Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam (izstrādes procesā). Pieejamas: <https://www.izm.gov.lv/lv/jaunatnes-politikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam>

³⁶ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi. Pieejams: <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana/ano-ilgtspejigas-attistibas-merki>

³⁷UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 1995.gada 10.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/766>

³⁸UNESCO Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2019.gada 21.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1858>

³⁹Konvencija par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2019.gada 21.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/42845-par-konvenciju-par-fonogrammu-producentu-aizsardzibu-pret-neatlautu-vinu-fonogrammu-pavairošanu>

bruņota konflikta gadījumā (1.protokols)⁴⁰, Konvencijā par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu⁴¹ un UNESCO Konvencijā par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu noteikto⁴².

Pamatnostādņu izstrādē ņemti vērā nozīmīgākie Eiropas Savienības līmeņa politiskie dokumenti kultūras jomā - Eiropas Padomes Kultūras darba plāns 2019-2022.gadam⁴³ un tā prioritātes - kultūras mantojuma ilgtspēja, kohēzija un labklājība, ekosistēma mākslinieku, kultūras jomas un radošo nozaru darbinieku un Eiropas satura atbalstam, starptautiskās kultūras attiecības - un Eiropas Komisijas 2018.gada paziņojums „Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai”⁴⁴, kurā uzsvērtā kultūras potenciāla izmantošana saliedētas sabiedrības veidošanā, atbalstot jaunradi, ilgtspējīgu nodarbinātību un izaugsmi. Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai iesaka ņemt vērā digitalizācijas sniegtās iespējas, veicināt mākslas, kultūras un radošās domāšanas iekļaušanu visos formālās un neformālās izglītības un apmācības līmeņos un mūžizglītībā, aizsargāt un veicināt Eiropas kultūras mantojumu kā kopīgu resursu, uzlabot kultūras pieejamību, sekmēt kultūras un radošajām nozarēm labvēlīgas ekosistēmas, veicinot piekļuvi finansējumam, inovācijas spējas, taisnīgu atlīdzību autoriem un radošo darbu veidotājiem, atbalstīt kultūru kā ilgtspējīgas sociālās un ekonomiskās attīstības virzītājspēku.

Vienlaikus kultūrpolitikas pamatnostādņu izstrādē ņemti vērā arī citi atsevišķu kultūras nozaru un starpnozaru starptautiska līmeņa politiskie dokumenti, tostarp 2018.gadā Eiropas kultūras ministru konferencē parakstītā Davosas deklarācija⁴⁵, kurai pievienojusies arī Latvija; deklarācija manifestē būvkultūras (*Baukultur*) koncepciju un principus, tostarp uzsver kultūras lomu būvētajā vidē, kas sekmē ekonomisku, sociālu un vides ilgtspēju, un pauž nepieciešamību pēc visaptverošas, uz kultūru vērstas pieejas būvētai videi un humānistisku redzējumu par dzīves telpu un mantojumu, ko atstājam nākamajām paaudzēm.

Visi kultūras nozari reglamentējošie starptautiskie daudzpusējie līgumi (konvencijas), kuriem Latvija ir pievienojusies un kuri ir saistoši kultūrpolitikas plānošanā un ieviešanā publicēti KM mājas lapas sadaļā „Starptautiskā sadarbība”⁴⁶.

⁴⁰Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā (1.protokols) (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2003.gada 21.novembrī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/81259-par-konvenciju-par-kulturas-vertibu-aizsardzibu-brunota-konflikta-gadjuma-un-tas-protokolu>

⁴¹UNESCO Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2005.gada 14.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1533>

⁴²UNESCO Konvencija par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2007.gada 24.maijā). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/157644-par-konvenciju-par-kulturas-izpausmju-daudzveidibas-aizsardzibu-un-veicinasanu>

⁴³Eiropas Savienības Padomes Kultūras darba plāns 2019-2022.gadam. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=EN)

⁴⁴Eiropas Komisijas 2018.gada sagatavotais paziņojums „Jauna Eiropas darba kārtība kultūrai”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>

⁴⁵2018.gada Davosas deklarācija. Pieejama: https://davosdeclaration2018.ch/media/Davos_Declaration_2018-23.01.2018_lv.pdf

⁴⁶ Konvencijas. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/konvencijas>

3.4.3. Nozaru stratēģijas

Vienlaikus ar pamatnostādņu izstrādes procesu notiek darbs pie atsevišķu kultūras un radošo nozaru stratēģijām 2021.–2027.gadam, kurās tiks izvirzīti kultūrpolitikas mērķiem un uzdevumiem pakārtotie katras atsevišķās kultūras apakšnozares specifiskie mērķi, attīstības virzieni un prioritārie uzdevumi. Stratēģijas tiek izstrādātas kā katras apakšnozares detalizēts rīcības plāns pamatnostādņu īstenošanai, un tās apstiprina kultūras ministrs. Darbības stratēģijas plānots izstrādāt šādām kultūras apakšnozarēm un to darbības jomām, vienlaikus neizslēdzot iespēju kultūrpolitikas pamatnostādņu īstenošanas gaitā izstrādāt arī citas apakšnozaru stratēģijas:

- Arhitektūra;
- Dizains;
- Vizuālā māksla;
- Kino;
- Teātris;
- Deja;
- Mūzika;
- Populārā mūzika;
- Kultūras norises;
- Literatūra un grāmatniecība;
- Arhīvi;
- Bibliotēkas;
- Muzeji;
- Nemateriālais kultūras mantojums (Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšana un attīstības plāns, saskaņā ar Nemateriālā kultūras mantojuma likumā noteikto);
- Dziesmu un deju svētki (Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un attīstības plāns, saskaņā ar Dziesmu un deju svētku likumā noteikto);
- Kultūras pieminekļu aizsardzība;
- Kultūrizglītība.

Atsevišķi ar kultūrpolitikas mērķiem saistīti uzdevumi iekļauti „Plānā darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam”⁴⁷, tāpat paredzams, ka ar kultūrpolitiku saistīti uzdevumi tiks iekļauti „Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plānā”, kura izstrādi paredz likumprojekts „Latviešu vēsturisko zemju likums”⁴⁸ un Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma⁴⁹ pārejas noteikumi.

⁴⁷Plāns darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam (apstiprināts ar MK 2021.gada 19.janvāra rīkojumu Nr.33). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/320368-par-planu-darbam-ar-diasporu-20212023-gadam>

⁴⁸Latvijas Valsts prezidenta Saeimā iesniegtais likumprojekts „Latviešu vēsturisko zemju likums” Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/49DD803B19ADEF94C22585ED002C04D5?OpenDocument>

⁴⁹Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, pieņemts Saeimā 2020.gada 10.jūnijā, spēkā no 2020.gada 23.jūnija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315654-administrativo-teritoriju-un-apdzivoto-vietu-likums>

4. Politikas mērķis un apakšmērķi

Ņemot vērā iepriekšējā perioda kultūrpolitikas pamatnostādņu starpposma izvērtējumā⁵⁰ iekļautās rekomendācijas, KM veikto kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumu secinājumus, saistītajos politikas plānošanas dokumentos noteikto, kā arī identificētos apkārtējās vides faktoros, par kultūrpolitikas pamatnostādņu 2021.-2027.gadam mērķi izvirzīta **ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai**, vienlaikus risinot kā kultūras pieejamības sabiedrībai jautājumus, tā kultūras ilgtspējas jautājumus, un apliecinot, ka kultūra ir būtisks resurss gan nacionālas valsts attīstībai, gan katra cilvēka personīgajai izaugsmei. Galvenais kultūrpolitikas fokuss ir vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana visiem Latvijas pilsoņiem un iedzīvotājiem attiecībā uz kultūras pakalpojumu pieejamību un kultūras līdzdalības iespējām, atbalstot NAP2027⁵¹ izvirzītos izaugsmes virzienus – vienlīdzīgas tiesības visiem, dzīves kvalitātes pieaugums, zināšanu sabiedrības attīstība un atbildīga Latvijas izaugsme. Vienlaikus, ņemot vērā to, ka sabiedrībai pieejamu augstvērtīgu kultūras pakalpojumu un kultūras līdzdalību iespēju priekšnosacījums ir mērķtiecīgi un ilglaicīgi ieguldījumi kultūras un radošo industriju kapacitātē, kā vienlīdz svarīgas prioritātes kultūrpolitikā 2021.-2027.gadam izvirzīta priekšnoteikumu radīšana kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgai attīstībai un kultūrizglītības sistēmas stiprināšana.

4.1. Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums

Kā minēts šo pamatnostādņu 3.2.sadaļā, saskaņā ar KM veiktajiem kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumiem⁵² Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņa paradumi ir stabili, taču ar tendenci nedaudz samazināties. Ņemot vērā to, ka pēdējo 10 gadu laikā aktīvo kultūras patērētāju loks saskaņā ar pētījumu datiem procentuāli nav būtiski mainījies, secināms, ka skaitliski kultūras patērētāju skaits, ņemot vērā demogrāfiskās tendences, visdrīzāk ir samazinājies. Vienlaikus ņemot vērā, ka sabiedrībai pieejamais kultūras piedāvājuma apjoms ir audzis, jāsecina, ka esošā stabilā (taču sarūkošā) kultūras pakalpojumu lietotāju bāze aizvien aktīvāk izmanto kultūras piedāvājumu, taču nepieaug kultūras pakalpojumus izmantojošās sabiedrības daļas īpatsvars. No tā izriet, ka kultūras pieejamības jomā galvenais nākotnes uzdevums ir paplašināt kultūras pakalpojumu lietotāju bāzi, jeb, citiem vārdiem sakot, attīstīt kultūras pakalpojumu auditorijas.

⁵⁰Informatīvais ziņojums „Par valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu „Radošā Latvija” (2014 – 2020) starpposma ietekmes izvērtējumu par periodu no 2014. līdz 2016.gadam”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/KMZin_210817_RL_starpposms.pdf

⁵¹NAP2027. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

⁵²2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

Īstenoto pētījumu dati liecina, ka dažādās sabiedrības grupās kultūras patēriņa rādītāji ir atšķirīgi, ko nosaka gan auditoriju sociālekonomiskais profils, gan atšķirīgās kultūras vajadzības un kultūras patēriņa ieradumi. Līdz ar to secināms, ka nav universālu instrumentu, ar kuriem risināt visas sabiedrības kultūras vajadzību apmierināšanas jautājumus – ir nepieciešams īstenot segmentētu pieeju, identificējot dažādām sabiedrības grupām raksturīgās kultūras vajadzības un objektīvos šķēršļus, kas liedz tās apmierināt.

Pamatnostādnes piedāvā īstenot pasākumu kompleksu, kuru mērķis ir mazināt šķēršļus kultūras pieejamībai, it īpaši Latvijas reģionos un attiecībā uz konkrētām mērķgrupām, tostarp cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, diasporā dzīvojošajiem, mazākumtautību pārstāvjiem un imigrantiem, bērniem un jauniešiem, senioriem. Vienlaikus kultūras patēriņa stimulēšanai nepieciešams attīstīt kultūras satura daudzveidību, veidojot mūsdienīga, kvalitatīva, atpazīstama satura piedāvājumu un īstenojot integrētas kultūras norišu programmas, piemēram, Eiropas kultūras galvaspilsētas iniciatīvas ietvaros. Kultūras patēriņa veicināšanai nepieciešams uzlabot tā komunikāciju sabiedrībai, tostarp nodrošinot informācijas pieejamību par kultūras pakalpojumiem dažādām mērķgrupām to lietotajos informācijas kanālos, un jāpilnveido kultūras organizāciju sadarbība kultūras piedāvājuma veidošanā, tostarp atbalstot kultūras piedāvājuma ilgtspēju un atkārtotas kultūras vērtību un pakalpojumu izmantošanas iespējas.

4.2. Aktīva sabiedrības kultūras līdzdalība

Kultūras procesu vitalitātei un ilgtspējai ārkārtīgi nozīmīga ir iedzīvotāju iesaiste kultūras procesos – primāri amatiermākslā un nemateriālā kultūras mantojuma vērtību kopšanā, it īpaši Dziesmu un deju svētku tradīcijā, tādējādi stiprinot vietējo kopienu kultūras identitāti un saglabājot un popularizējot latviskās tradīcijas un dzīvesziņu. KM veiktie pētījumi⁵³ liecina, ka tie iedzīvotāji, kuri ir aktīvi kultūras patēriņā, ir aktīvi arī līdzdalībā (un otrādi). Tomēr jāuzsver, ka šāda korelācija ir spēkā tikai izteikti aktīvo kultūras piedāvājuma patērētāju mērķgrupā. Tāpat jāuzsver, ka korelācija nenozīmē cēloņsakarību, proti, dati ļauj noteikt, ka starp abiem rādītājiem pastāv sakarība, bet neļauj noteikt, vai kultūras līdzdalība veicina lielāku kultūras patēriņu, jeb kultūras patēriņš - lielāku kultūras līdzdalību. Kultūras līdzdalības sekmēšana ir būtiska ne tikai amatiermākslas un nemateriālā kultūras mantojuma vērtību ilgtspējas nodrošināšanai, bet arī mūsdienu kultūras izpausmju popularizācijai. Vienlaikus kultūras līdzdalība sniedz būtisku ieguldījumu pilsoniskas un iekļaujošas sabiedrības veidošanās procesā, kam spilgts piemērs ir apkaimju kopienu aktivitātes kultūras piedāvājuma veidošanā un nevalstiskā sektora nozīmes pieaugums kultūras procesos.

Pamatnostādnes paredz virkni pasākumu, ar kuru palīdzību plānots aktivizēt sabiedrības līdzdalību kultūras procesos. Kā svarīgākais risināmais

⁵³ 2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

jautājums jāmin Dziesmu un deju svētku tradīcijas ilgtspējas nodrošināšana, kas lielā mērā atkarīga tieši no aktīvas un noturīgas sabiedrības - gan bērnu un jauniešu, gan pieaugošo - intereses par dalību amatiermākslas kolektīvu darbībā. Vienlaikus būtisks kultūras līdzdalības paplašināšanas virziens ir iedzīvotāju un kopienu iesaiste materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu (tai skaitā lībiešu, sēļu, suitu u.c.) kultūras savdabības stiprināšanā, attīstībā un popularizēšanā, tādējādi saglabājot latviskās kultūrtelpas unikalitāti un bagātību visā tās daudzveidībā. Īpaša vēriba piešķirama Latgales kultūras savdabības, tostarp latgaliešu valodas, saglabāšanai un attīstīšanai, stiprinot noturīgu Latgales reģionālo savpatnību.

Ņemot vērā atbildību, ko valsts uzņēmusies par Latvijas pirmiedzīvotāju – lībiešu – identitātes, kultūras un valodas saglabāšanu, kā arī lībiešu kultūras, valodas un tradīciju būtisko ietekmi Latvijas kultūrtelpā, šī apakšmērķa ietvaros sniedzams atbalsts lībiešu kultūras, valodas un identitātes saglabāšanai, attīstībai un ilgtspējas nodrošināšanai. Vienlaikus turpināma koordinēta valsts atbalsta sniegšana suitu kultūrtelpai, kas ir UNESCO nemateriālā kultūras mantojuma saraksta elements⁵⁴ kopš 2009.gada, kā arī jāvelta pienācīga uzmanība mazākumtautību kultūras savdabības izpausmju atbalstam.

Kultūras mantojuma saglabāšanā īpaša nozīme ir mantojuma kopienām – cilvēkiem, kas augstu novērtē specifiskus kultūras mantojuma aspektus, kurus tā vēlas uzturēt un nodot nākamajām paaudzēm. Tādēļ kultūras līdzdalības iespēju paplašināšanas ietvaros lielāks uzsvars liekams uz iedzīvotāju un kopienu, kuru mantojumu tās pārstāv, aktīvu iesaisti mantojuma identificēšanā, saglabāšanā, izpētē un komunikācijā, lai atraisītu kultūras mantojuma sociālo ietekmi, uzlabojot iedzīvotāju labklājību, stiprinot savstarpējās saiknes, mazinot sociālo atstumtību un veidojot iekļaujošāku sabiedrību. Arī iedzīvotāju plašāka iesaiste sadarbībā ar kultūras mantojuma organizācijām - bibliotēkām, arhīviem, muzejiem, tostarp paplašinot iedzīvotāju iesaisti ģenealoģijas un novadpētniecības procesos, var vienlaikus sekmēt arī ciešākas saiknes veidošanos ar Latvijas kultūrvēsturiskajām zemēm un kultūrtelpām un reģionālās un lokālās identitātes nostiprināšanos.

Līdztekus kultūras mantojumam būtiska loma aktīvai sabiedrības iesaistei kultūrā ir mūsdienu kultūras procesiem un mākslinieciskai jaunradei, jo tie veido pamatu nākotnes kultūras mantojumam.

4.3. Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība

Lai sniegtu iedzīvotājiem augstvērtīgus un pieejamus kultūras pakalpojumus un nodrošinātu kultūras līdzdalības iespējas, visām kultūras un radošajām nozarēm ir nepieciešams risināt strukturālus to attīstības jautājumus, bez kuriem augstākminētie attīstības virzieni nevar tik īstenoti. To vidū ir jautājumi par kultūras infrastruktūru, kultūras darbinieku atalgojumu, nozares

⁵⁴UNESCO Latvijas Nacionālā komisija. Suitu kultūrtelpa. Pieejams: <https://unesco.lv/lv/kultura/nematerialais-kulturas-mantojums-6/suitu-kulturtelpa/suitu-kulturtelpa-1/>

pētniecību, kā arī nozarē iesaistīto izglītību un prasmēm. Ņemot vērā daudzveidīgo kultūras organizāciju spektru – kultūras piedāvājuma veidošanā ir iesaistītas gan valsts un pašvaldību iestādes un kapitālsabiedrības, gan nevalstiskās organizācijas, gan uzņēmumi, gan pašnodarbinātas radošās personas – un kultūras nozaru daudzveidību – no kultūras mantojuma nozarēm līdz radošajām industrijām – ir nepieciešams vienlīdz plašs spektrs politikas instrumentu, kas nodrošina visu kultūras apakšnozaru ilgtspēju un attīstību.

Covid-19 infekcija ir radījusi jaunus, neparedzētus un ārkārtīgi smagus izaicinājumus kultūras un radošajām nozarēm, kas var atstāt paliekošu ietekmi uz kultūras procesiem. Līdz ar to viena no būtiskākajām problēmām, kas apdraud kultūras un radošo nozaru ilgtspēju un kas būs jāatrisina jau vistuvākajā laikā, ir saistīta ar kultūras organizāciju darbības atsākšanu un auditorijas plūsmu atjaunošanu, pielāgojoties kultūras pakalpojumu sniegšanai epidemioloģiski drošā veidā un nepieciešamības gadījumā turpinot īstenot atbalsta instrumentus kultūras un radošajām nozarēm krīzes pārvarēšanai. Šīs krīzes pārvarēšanas iniciatīvām kultūras un radošajās nozarēs jāveido jauna izpratne par nozares noturību pret krīzēm kopumā un ar to saistītām pārmaiņām organizāciju darbā (tai skaitā attīstot jaunus sadarbības modeļus), auditoriju attīstībā un atziņās par kultūras ietekmi uz sabiedrības labbūtību.

Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgas attīstības kontekstā būtiska nozīme ir arī kultūras apakšnozaru profesionālajai izaugsmei, meklējot un atrodot jaunas, sabiedrības attīstībai aktuālas kultūras piedāvājuma tēmas un kultūras izpausmju formas. Kultūra bieži pauž reakciju uz aktuālajām sociālajām, ekonomiskajām, politiskajām un globālajām norisēm, vienlaikus attīstot kritisko domāšanu, dokumentējot laikmeta noskaņas un nākamajām paaudzēm atstājot spilgtus laikmeta tēlus. Šī brīža laikmetīgā un mūsdienu kultūra ir nākotnes tradīcija, kultūras mantojums un kultūras kapitāls. Tādēļ jāpievērš uzmanība laikmetīgās kultūras izpausmju stimulēšanai profesionālajā mākslā, tostarp veicinot starpdisciplināras sadarbības formas, izpratni par laikmetīgās mākslas valodu un laikmetīgās kultūras procesa starptautiskās konkurētspējas stiprināšanu.

Saskaņā ar Eurostat 2017.gada datiem⁵⁵ kultūras un radošās nozares Latvijā veido 4,4% no IKP. Eiropas Investīciju fonda pasūtītajā pētījumā „Eiropas kultūras un radošo nozaru tirgus analīze”⁵⁶ konstatēts, ka Latvija ir starp Eiropas līderiem kultūras un radošo nozaru radītajā pievienotajā vērtībā (Eiropas Savienībā - vidējais rādītājs ir 5,5%, Latvijā tas pārsniedz 7%). Neraugoties uz to diskusijās par tautsaimniecību attīstību nereti aizvien dominē stereotips par kultūru kā par patērējošu, nevis pelnošu nozari. Tāpēc nākamajos gados būtu stiprināma izpratne par kultūras un radošajām nozarēm kā vitālu tautsaimniecības jomu, kurai ir gan tieša, gan pastarpināta ietekme uz ekonomiku.

⁵⁵Eurostat (2017). Share of cultural enterprises in the total number of enterprises in the non-financial business economy. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_enterprises

⁵⁶ KEA European Affairs (2020), Market Analysis of the Cultural and Creative Sectors in Europe. Pieejams: <https://keanet.eu/new-market-analysis-of-the-cultural-and-creative-sectors-in-europe>

4.4. Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme

Lai nodrošinātu Latvijas kultūras ilgtspēju, proti, garantētu to, ka nākamajām paaudzēm Latvijas kultūras piedāvājums ir pieejams ne mazākā apmērā un kvalitātē kā šobrīd, būtiski ir jau tagad stiprināt kultūrizglītības sistēmu ar mērķi nodrošināt talantu ataudzi Latvijas kultūrā. Kultūrizglītības sistēmas pamats ir uz talantu attīstību orientēta profesionālās ievirzes kultūrizglītība, kurā iesaistās plašs izglītojamo skaits, ļaujot identificēt un mērķtiecīgi attīstīt jaunus talantus, kuri potenciāli nākotnē var turpināt kultūrizglītību nākamajos izglītības līmeņos. Vienlaikus profesionālās ievirzes izglītība nedrīkst kļūt izteikti „elitāra”, ņemot vērā, ka profesionālās ievirzes kultūrizglītība organiski papildina vispārējās izglītības kompetenču pieeju, ļaujot visiem tajā iesaistītajiem izglītojamiem padziļināti attīstīt prasmes, kas ir būtiskas personības attīstībā. Profesionālās ievirzes kultūrizglītības sistēmas stiprināšanai būtiski ir pārskatīt valsts atbalsta sniegšanas principus, ņemot vērā gan darba tirgus pieprasījumu, gan kultūrizglītības reģionālās pieejamības un izglītības kvalitātes aspektus.

Profesionālās vidējās izglītības jomā ir svarīgi iezīmēt mākslas jomas profesionālās izglītības specifiku kopējā profesionālās izglītības laukā (mūzikas, mākslas, dizaina, dejas un citās jomās), īpaši pārraugot un pilnveidojot mākslu jomas profesionālās izglītības programmu attīstību, sadarbojoties visu izglītības iestāžu dibinātājiem, stiprinot saikni ar nozares vajadzībām un darba tirgus pieprasījumu, ieviešot modulārās programmas, vienlaikus turpinot attīstīt vidusskolu infrastruktūru un materiāli tehnisko bāzi, īpaši digitālajā jomā.

Augstākās izglītības jomā svarīgākā prioritāte ir attīstīt kopīgas profesionālās doktorantūras studiju programmas mākslās, kā arī izveidot un uzsākt kopīgu akadēmisko doktorantūras studiju programmu (doktorantūras skolu) mākslās. Tāpat būtiski ir turpināt attīstīt un pilnveidot studiju programmas atbilstoši kultūras nozares un radošo industriju vajadzībām, sekmīgi īstenot iecerētās augstākās izglītības reformas, veicināt studiju internacionalizāciju, kā arī stiprināt kultūras pētniecības un mākslinieciskās jaunrades procesus, veicinot inovācijas, kā arī produktu un pakalpojumu ar pievienoto vērtību attīstību. Vienlaikus ir jāstiprina studiju modernizācija, tostarp digitalizācija, un infrastruktūras attīstība.

Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgā attīstībā būtiska loma ir nozaru pētniecībai, kā fundamentālajai, tā pielietojamajai. Aktuāli ir pētījumi par kultūras un radošo nozaru tiešo un pastarpināto ietekmi uz ekonomiku un citām tautsaimniecības jomām, radošuma prasmju attīstīšanu mūžizglītības procesā un dizaina nozares pienesumu visām tautsaimniecības jomām. Vienlaikus vēl joprojām kultūras un mākslu jomās Latvijā ir daudz neizpētītu „balto plankumu”, kuru izpēte padziļinātu izpratni par Latvijas kultūras procesiem un to vietu pasaules un Eiropas kontekstā.

Ņemot vērā straujās pārmaiņas apkārtējā vidē, tostarp digitalizācijas tendences, nepārtraukta kultūras un radošajās nozarēs strādājošo kvalifikācijas paaugstināšana un profesionālo prasmju un zināšanu aktualizācija kļūs aizvien

aktuālāka - gan kultūras mantojuma institūcijās, gan kultūras centros, gan privātajā sektorā strādājošajiem. Sasāpējis ir jautājums par kultūras tehnisko darbinieku, īpaši audiovizuālo speciālistu, profesionālo sagatavošanu. Līdz ar to nozīmīga kultūrizglītības prioritāte ir profesionālās kvalifikācijas iegūšanas un attīstīšanas, kā arī kvalitatīvas tālākizglītības un profesionālās pilnveides iespēju nodrošināšana kultūras un radošajās nozarēs strādājošiem, kā arī tiem, kas vēlas pārkvalificēties.

Personības vispusīgai attīstībai un sabiedrības attīstībai kopumā būtisks ir arī izglītots kultūras „patērētājs”, kurš prot novērtēt un izmantot kultūras piedāvājumu. Īpaši svarīgi izpratni par kultūru ir veidot pirmajos dzīves gados, tāpēc liela vērtība šobrīd pievēršama veiksmīgai pārejai uz kompetencēs balstīto izglītību, kurā nozīmīga loma ir caurviju prasmēm, tostarp jaunradei un radošumam, ko organiski papildā arī attīstītais kultūras jomas interešu izglītības piedāvājums, radot paliekošu interesi par kultūras piedāvājumu un veidojot priekšnosacījumus nākotnes kultūras patēriņam un līdzdalībai, tostarp nodrošinot Dziesmu un deju svētku tradīcijas pēctecību. Unikāla loma „kultūras patērētāja” audzināšanā ir programmai „Latvijas skolas soma”, kas nodrošina regulāru saskarsmi ar kultūras produktiem visiem izglītojamajiem. Lasītprasmes jomā jānodrošina tādu iniciatīvu kā „Grāmatu starts” un „Bērnu un jauniešu žūrija” turpināšana. Savukārt pieaugušo auditorijas izpratnes par kultūru paplašināšanai nozīmīga loma ir kultūras augstvērtīgam atspoguļojumam plašsaziņas līdzekļos, tostarp kultūras apakšnozaru profesionālajos medijos, kuru darbību nepieciešams stiprināt.

5. Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji

Kultūrpolitikas rezultāti izriet no izvirzītā politikas mērķa – ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai – un apakšmērķiem. Sasniedzamie politikas rezultāti ir:

PR1. Nodrošināta plaša augstvērtīga kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai

PR2. Nodrošinātas plašas sabiedrības līdzdalības iespējas kultūras procesos

PR3. Nodrošināti priekšnoteikumi kultūras un radošo nozaru ilgtspējai un attīstībai

PR.4 Nodrošināta talantu ataudze kultūras un radošajās nozarēs un tajā strādājošo profesionālā izaugsme

Politikas rezultātu īstenošanas izvērtēšanai ir noteikti 14 rezultatīvie rādītāji. Rezultatīvie rādītāji ir noteikti atbilstoši NAP 2027⁵⁷ prioritātes „Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei” rīcības virziena „Cilvēku līdzdalība

⁵⁷NAP2027. Pieejams:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

kultūras un sporta aktivitātēs” un rīcības virziena „Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai” noteiktajiem indikatoriem un to sasniedzamajām vērtībām. Kultūrpolitikas rezultatīvo rādītāju sasniegšanas progresa novērtēšanai tiks nodrošināts to regulārs monitorings, primāri – reizi divos gados veicot kultūras patēriņa pētījumu.

Jāņem vērā, ka rezultatīvo rādītāju izvirzīto mērķa vērtību sasniegšana ir atkarīga no kultūrpolitikā ieguldītā finansējuma apjoma un ārējiem faktoriem, piemēram, Covid-19 infekcijas ietekme uz kultūras un radošajām nozarēm. Attiecībā uz NAP2027 10.rezultatīvo rādītāju „Ārvalstu vairākdienu ceļotāju Latvijā kopējie izdevumi” jāņem vērā, ka kultūras tūrisms veido tikai daļu no šī rādītāja vērtības, pie tam arī šī rādītāja izpildi būtiski ietekmēs epidemioloģiskā situācijā valstī, Eiropā un pasaulē turpmākajos gados un tās radītās sabiedrības paradumu maiņas.

N.p.k.	Rezultatīvais rādītājs (RR)	Datu avots	Bāzes vērtība (2019)	Mērķa vērtība (2024)	Mērķa vērtība (2027)
1. Politikas rezultāts: Nodrošināta plaša augstvērtīga kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai (NAP2027 [364])					
RR1.	Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā uz 100 iedzīvotājiem (valsts profesionālajos teātros, valsts koncertorganizācijās, Rīgas Cirkā, Latvijas Nacionālajā operā un baletā, pašvaldību kultūras centros, nacionālo filmu apmeklējums)	KM dati	333	345	360
RR2.	Kultūras mantojuma institūciju – bibliotēku, muzeju, arhīvu – klātienes apmeklējumu skaits uz 100 iedzīvotājiem	KM dati, CSP	605	532	589
RR3.	Kultūras mantojuma institūciju – bibliotēku, muzeju, arhīvu – virtuālo apmeklējumu skaits uz 100 iedzīvotājiem	KM dati, CSP			
RR4.	Mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai no mājsaimniecību kopējiem patēriņa izdevumiem (%)	CSP	8,1	8,2	8,3

2. Politikas rezultāts: Nodrošinātas plašas sabiedrības līdzdalības iespējas kultūras procesos (NAP2027 [366])					
RR5.	Iedzīvotāju kultūras līdzdalība (%)	Kultūras patēriņa un līdzdalības pētījums	31 (2020)	33	35
RR6.	Dalībnieku skaits amatiermākslas kolektīvos (skaits tūkst.)	KM dati	62,4	60,0	58,0
RR7.	Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā iekļauto vērtību skaits	LNKC dati	17	27	37
3. Politikas rezultāts: Nodrošināti priekšnoteikumi kultūras un radošo nozaru ilgtspējai un attīstībai (NAP2027 [376], [377])					
RR8.	Kultūras un radošo nozaru īpatsvars IKP (%)	CSP	3,4	3,6	3,8
RR9.	Kultūras un radošajā nozarēs nodarbinātie no kopējā nodarbināto skaita (%)	KM dati	1,8	2,0	2,1
RR10.	Eksporta daļa valsts kopējā kultūras preču apjomā (%)	Eurostat	1,13 (2018)	1,20	1,40
RR11.	Ārvalstu vairākdienu ceļotāju Latvijā kopējie izdevumi (milj. <i>euro</i>)	CSP	538	538	540
4. Politikas rezultāts: Nodrošināta talantu ataudze kultūras un radošajās nozarēs un tajā strādājošo profesionālā izaugsme (NAP2027 [134], [135], [151])					
RR12.	Profesionālās ievirzes izglītības programmu audzēkņu procentuālā attiecība pret izglītojamo skaitu vispārējā izglītībā pamatizglītības programmās	LNKC dati	15,2 (2020)	15,2	15,2
RR13.	Profesionālās vidējās kultūrizglītības absolventu skaits KM dibinātajās un pašvaldību profesionālajās vidējās izglītības iestādēs, kuras finansē KM	KM gada pārskats	393	395	397
RR14.	Augstākās kultūrizglītības absolventu skaits KM dibinātajās augstskolās	KM gada pārskats	577	580	583

RR15.	Programmas „Latvijas skolas soma” pasākumu skaits	Latvijas valsts simtgades programmas īstenošanas ietekmes izvērtējums	14 000	14 000	14 000
RR16.	Mūžizglītības, tostarp tālākizglītības un profesionālās pilnveides, programmu apguvušo skaits	KM gada pārskats (kopā no LNKC, LNB, LKA, LKK, JVLMA, LMA, KM PIKC)	754	800	850
RR17.	KM padotības augstskolu piesaistīto pētniecības un radoši māksliniecisko projektu skaits (gadā)	NZDIS	119	125	130

6. Rīcības virzieni un uzdevumi

Atbilstoši pamatnostādņēs noteiktajām prioritātēm politikas mērķa un apakšmērķu sasniegšanai, pamatnostādņēs ir noteikti četri rīcības virzieni – kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai, sabiedrības līdzdalība kultūras procesos, kultūras procesu attīstība un kultūrizglītība. Katra rīcības virziena ietvaros ir noteikti konkrēti uzdevumi, kuru īstenošana nodrošina kultūrpolitikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Savukārt konkrēti pasākumi pamatnostādņēs noteikto uzdevumu īstenošanai nākamajos gados iekļauti pamatnostādņu kultūrpolitikas rīcības plānā 2021.-2024.gadam.

Ieviešot pasākumus uzdevumu kultūrpolitikas jomā izpildei, tie ir jāvērtē komercdarbības atbalsta kontroles kontekstā un gadījumos, kur publiskā finansējuma piešķirums ir kvalificējams kā komercdarbības atbalsts, tiks piemērotas komercdarbības atbalsta kontroles normas.

6.1. Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai

Kā aprakstīts pamatnostādņu kultūrpolitikas prioritāšu raksturojumā pamatnostādņu 4.nodaļā, kultūras piedāvājuma pieejamības jomā ir risināma virkne specifisku jautājumu gan attiecībā uz kultūras patēriņa šķēršļu mazināšanu, gan auditoriju attīstību jaunu kultūras patēriņa paradumu veidošanai. Lai identificētu kultūras patēriņa šķēršļus un iespējas auditoriju attīstībai, KM tās

pasūtītajos pētījumos⁵⁸ ir veikusi analīzi par atsevišķu sabiedrības grupu (piemēram, jaunieši, ģimenes ar bērniem, personas ar īpašām vajadzībām u.c.) problēmām un vajadzībām kultūras piedāvājuma izmantošanā, ņemot vērā, ka katrai no sabiedrības grupām, kas šobrīd ir mazāk aktīvas kultūras patēriņā, ir savi iemesli, kāpēc tās mazāk aktīvi piedalās kultūras patēriņā, līdz ar to arī atšķirīgi risinājumi to aktīvākai iesaistei.

Jāņem vērā, ka saskaņā ar 2020.gadā pēc KM pasūtījuma veikto pētījumu⁵⁹ secināts, ka iedzīvotāji dažādus kultūras pakalpojumus piedzīvo aizvien atšķirīgākos kontekstos, ne vienmēr tās asociējot ar konkrētu kultūras apakšnozari vai pat ar vārdu „kultūra”. Laika gaitā, dažādām kultūras piedāvājuma formām sintezējoties ar citām laika pavadīšanas iespējām un kļūstot bez maksas pieejamām internetā, kļūst aizvien grūtāk noteikt reālo kultūras patēriņu. Vienlaikus, izmantojot kvalitatīvās pētniecības metodes, ir iespējams noteikt potenciālos risinājumus, ar kuriem iespējams stimulēt kultūras patēriņu.

Lai identificētu risinājumus kultūras piedāvājuma pieejamības attīstībai, pirmkārt ir jāņem vērā to grupu, kuras šobrīd ir mazāk aktīvas kultūras patēriņā, sociāli demogrāfiskais profils. Saskaņā ar KM veiktajiem pētījumiem⁶⁰ kultūras patēriņu būtiski ietekmē materiālā nodrošinātība, dzīvesvieta, kā arī vecums un tautība. Tāpat nozīmīgs faktors ir nepilngadīgu bērnu esamība ģimenē (palielinās ar bērniem saistītu aktivitāšu apmeklēšana, vienlaikus samazinoties citām aktivitātēm). Pētījumu dati liecina, ka aktīvākie kultūras piedāvājuma patēriņa ziņā ir cilvēki 15-34 gadu vecumā, augstāko izglītību ieguvušie, cilvēki ar augstākiem ienākumiem, kā arī pilsētās (galvenokārt Rīgā) dzīvojošie. Savukārt mazaktīvi biežāk ir 55-74 gadīgie, cilvēki ar zemiem ienākumiem, lauku teritorijās dzīvojošie un cittautieši. 2018.gadā konstatēts, ka kultūras piedāvājuma izmantošanas aktivitāte samazinājusies gados jaunāku iedzīvotāju (īpaši 25-34 gadīgo), vidējo izglītību ieguvušo, iedzīvotāju, kuri dzīvo vieni, kā arī Kurzemes, Zemgales un Vidzemes iedzīvotāju vidū. Savukārt kultūras patēriņš ir palielinājies 45-64 gadīgo vidū, 3 cilvēku mājsaimniecībās, kā arī krievu tautības iedzīvotāju mērķgrupā.

Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes ietekmē kultūras patēriņu krasi samazinājuši vai pilnībā pārtraukuši tie iedzīvotāji, kuru vidū šis patēriņš jau iepriekš bijis zemāks, bet aktīvie kultūras patērētāji centušies to saglabāt. Identificēts salīdzinoši augsts kultūras patēriņš jauniešu vidū, kas attīstāms ar šai mērķgrupai piemērotiem kultūras pakalpojumiem.

⁵⁸2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi, pētījums "Kultūras pieejamība Latvijā: faktori un iespējamie risinājumi" (2020). Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

⁵⁹Biedrība "Laikmetīgās kultūras nevalstisko organizāciju asociācija", Domnīca "Providus", biedrība "Ascendum" (2020). Kultūras pieejamība Latvijā: faktori un iespējamie risinājumi (turpmāk – Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā). Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20risinajumi1.pdf

⁶⁰2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi. Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

Saskaņā ar *Eurofound* datiem⁶¹ to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir problemātiski izmantot kino, teātra un kultūras centru piedāvājumu fiziskās pieejamības, attāluma, darba laika vai citu iemeslu dēļ, ir 32%. Lai gan šis rādītājs ir zemāks nekā Eiropas Savienības valstu vidējais (36%), tas liecina, ka aptuveni katram trešajam valsts iedzīvotājam pieejamība kultūras piedāvājumam ir ierobežota. Pie tam atsevišķās mērķgrupās Latvijas rādītājs ir izteikti augsts – 65 un vecāku iedzīvotāju mērķgrupā 41%, zemu ienākumu mērķgrupā 46%.

Kā faktori, kas veicinātu plašāku kultūras piedāvājuma izmantošanu⁶², iedzīvotāji visbiežāk min vairāk brīvā laika (51%), vairāk līdzekļu norišu apmeklēšanai (48%), vairāk bezmaksas norišu (45%), vairāk norišu tuvāk dzīvesvietai (23%), kompānija, ar ko kopā apmeklēt norises (23%), kā arī plašāka informācija par norisēm (16%). Savukārt aptaujājot kultūras organizācijas kā būtiskākie iemesli, kur dēļ iedzīvotāji kultūras norises Latvijā neapmeklē biežāk, tiek nosaukti slinkums apmeklēt norises (60%), pārāk daudz dažādu iespēju brīvā laika pavadīšanai un pārāk plaša kultūras norišu izvēle (56%), intereses trūkums par kultūru (55%), līdzekļu trūkums (51%), laika trūkums (51%) un attālums līdz kultūras norisei (49%).

Lai gan kultūrpolitikas īstenošanas ietvaros nav iespējams tieši ietekmēt visus kultūras patēriņa ierobežojošos faktorus (piemēram, sabiedrības kopējo labklājību, transporta pieejamību u.t.t.), ir iespējams risināt atsevišķus uzdevumus, kas saistīti ar kultūras piedāvājuma ekonomisko un reģionālo pieejamību, kā arī fizisko un digitālo pieejamību. Savukārt ar auditoriju attīstības pasākumiem, proti, konkrētām auditorijām piemērotu kultūras pakalpojumu attīstīšanu, ir iespējams risināt tādu kultūras patēriņa ierobežojošos faktorus kā intereses trūkums par kultūru, laika trūkums un kultūras piedāvājuma pārlieta daudzveidība (proti, radot konkrētajai auditorijai piemērotu piedāvājumu, paaugstināsies arī konkrētās auditorijas ieinteresētība to izmantot, neņemot vērā ārējos ierobežojošos faktorus).

Kultūras piedāvājuma ekonomiskā pieejamība

Ekonomiskais faktors ir viens no būtiskākajiem kultūras patēriņu ietekmējošajiem faktoriem, it īpaši attiecībā uz atsevišķām kultūras formām (opera, teātris, koncerti, izstādes, kino). Kultūras piedāvājuma izmantošanas izmaksas veido ne tikai biļešu cena, bet arī transporta izdevumi, viesnīcas izmaksas, vairāku biļešu iegāde ģimenei, papildu izdevumi bērnu pieskatīšanai. Pētījumu dati liek secināt, ka iedzīvotāju tēriņi kultūrai (gan reālie, gan vēlamie) gan korelē ar iedzīvotāju interesi par kultūru, taču galvenokārt ir atkarīgi no reālā ienākumu līmeņa. Piemēram, dati liecina, ka Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes

⁶¹Eurofound. Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums – Datu vizualizācija. Pieejams: https://www.eurofound.europa.eu/lv/data/european-quality-of-life-survey?locale=LV&dataSource=EQLS2017NC&media=png&width=740&question=Y16_Q56c&plot=crossCountry&countryGroup=linear&subset=Y16_HH2a&subsetValue=All&country=LV&countryB=EuropeanUnion

⁶²2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

laikā vēlme tērēt līdzekļus kultūras norisēm samazinājās arī tiem sabiedrības locekļiem, kuriem ir augsta interese par kultūru.

Līdz ar to secināms, ka ar kultūras patēriņu saistītās izmaksas ir objektīvs šķērslis kultūras piedāvājuma pieejamībai, kuru nevar atrisināt tikai stimulējot cilvēku interesi par kultūru, līdz ar to kultūrpolitikas ietvaros ir jārisina jautājums par to, kā atsevišķus kultūras pakalpojumus padarīt pieejamus arī tai Latvijas iedzīvotāju daļai, kura nevar tās atļauties izmantot.

Kultūras piedāvājuma reģionālā pieejamība

Objektīvs šķērslis plašākam kultūras patēriņam ir arī attālums no cilvēka dzīvesvietas līdz kultūras pakalpojuma sniegšanas vietai. Iedzīvotājiem nozīmīgākā kultūras pakalpojumu saņemšanas vieta ir respondentu dzīves vieta (pilsēta vai pagasts). Rīga turpina būt nozīmīgākais kultūras pasākumu apmeklēšanas galamērķis, bet Jūrmala saglabā otras populārākās vietas statusu. Pēc reģionālo koncertzāļu izveides ir pieaudzis iedzīvotāju kultūras pasākumu apmeklējums reģionos – kultūras pasākumus reģionos 2018.gadā vismaz reizi apmeklēja 57% Latvijas iedzīvotāju⁶³. KM 2018.gadā veiktā pētījuma⁶⁴ ietvaros secināts, ka motivācija apmeklēt interesējošu kultūras pasākumu sāk būtiski samazināties pie aptuveni vienas stundas brauciena attāluma robežas. Tas nozīmē, ka motivācija pārvarēt attālumu uz pasākumiem, par kuriem cilvēkam nav īpašas intereses, būs vēl mazāka — un distances nozīme lielāka.

Ar attālumu saistītie šķēršļi nav tikai ģeogrāfiskā distance vai ceļam patērētais laiks, bet arī ceļošanas izmaksas, piemērota transporta trūkums, nepiemēroti kultūras pasākuma norises laiki, kā arī pievilcīgākas kultūras piedāvājuma alternatīvas tuvāk pie dzīvesvietas. Tas ļauj secināt, ka medijos maz reklamētiem un izziņotiem pasākumiem, vai tiem pasākumiem, kuros nepiedalās populāri mākslinieki, būtu jānotiek pēc iespējas tuvu pie iedzīvotāju dzīvesvietām, kamēr populārāku mākslinieku pasākumi varētu notikt arī aptuveni stundas brauciena attālumā.

Augstāk minētais ļauj secināt, ka viens no risinājumiem kultūras piedāvājuma pieejamības paplašināšanai ir t.s. „kultūras pakalpojumu groza” koncepta atsvaidzināšana, sadarbībā ar pašvaldībām definējot kultūras pakalpojumu grupas, kas nodrošināmas iedzīvotājiem noteiktā attālumā no dzīvesvietas, it īpaši pārskatot pašvaldību sniegtos kultūras pakalpojumus administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Tāpat kultūras piedāvājuma pieejamības paplašināšanā jāizskata iespējas efektīvi izmantot digitalizācijas sniegtās iespējas, tostarp izmantojot apstākli, ka ar Eiropas Savienības līdzfinansējumu⁶⁵ reģionu kultūras centri ir apgādāti ar modernu aprīkojumu audiovizuālā satura demonstrēšanai.

⁶³2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

⁶⁴Turpat.

⁶⁵ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 2.2.1.specifiskā atbalsta mērķis „Nodrošināt publisko datu atkalizmantošanas pieaugumu un efektīvu publiskās

Kultūras piedāvājuma fiziskā pieejamība

Latvija ir ratificējusi ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām⁶⁶, nosakot, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt un veicināt to, lai visas personas ar invaliditāti varētu pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkāda veida diskriminācijas invaliditātes dēļ, tostarp iespēju robežās nodrošināt arī kultūras tiesības. LM 2020.gadā pasūtītajā pētījumā „Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums”⁶⁷ konstatēts, ka, aplūkojot situācijas izmaiņas dažādās sabiedrības dzīves jomās, salīdzinot ar 2015.gadu, redzams, ka visbiežāk personas ar invaliditāti pamanījušas uzlabojumus kultūras pakalpojumu pieejamībā.

Starp prioritāri risināmiem jautājumiem jāmin kultūras infrastruktūras pieejamība personām ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem – 2014.gada pētījumā⁶⁸ konstatēts, ka 30% bibliotēku un 29% muzeju nav pieejami cilvēkiem ar kustību traucējumiem, savukārt cilvēkiem ar redzes traucējumiem nav pieejami 49% bibliotēku, teātru, kultūras namu un kinoteātru. Cilvēkiem ar kustību traucējumiem faktiski vispār nav pieejamas arhīvu lasītavas. Lai gan pēdējos gados šiem jautājumiem pievērsta lielāka uzmanība, atsevišķi fiziskās pieejamības aspekti ir risināti ļoti maz, piemēram, attiecībā uz teātra izrāžu pieejamību cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, muzeju apmeklējuma pieredzi cilvēkiem ar redzes traucējumiem, vai kultūras piedāvājumu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Plānotajos risinājumos ietverams Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2019/882 par produktu un pakalpojumu pieklūstamības prasībām noteiktais attiecībā uz e-grāmatām un audiovizuālu mediju pakalpojumiem. Tāpat nozīmīgs potenciāls kultūras satura pielāgošanai cilvēkiem ar īpašām vajadzībām ir digitālajām tehnoloģijām, kas ļauj veidot ērtāk lietojamu digitālo saturu.

Auditoriju attīstība

2020.gada pētījumā⁶⁹ tika gūts apstiprinājums arī tam, ka dažiem cilvēkiem kompānijas trūkums ir nozīmīgs šķērslis tam, lai izmantotu kādu kultūras piedāvājumu. Tas vairāk attiecas uz tādām kultūras piedāvājuma formām kā pilsētas svētki vai kultūrvēsturisku vietu apmeklējums. Pētījumā apstiprināts, ka gan draugi, gan ģimene bieži izrādās galvenais iemesls, kādēļ cilvēki izmanto kādā kultūras piedāvājumu. Pie tam secināts, ka iedzīvotāji nereti konkrētu

pārvaldes un privātā sektora mijiedarbību”: Pieejams: <https://www.varam.gov.lv/lv/221-nodrosinat-publisko-datu-atkalizmantosanas-pieaugumu-un-efektivu-pubiskas-parvaldes-un-privata-sektora-mijiedarbibu>

⁶⁶ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2010.gada 1.martā). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-likumi/id/1630>

⁶⁷Pētījums „Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums”. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3249>

⁶⁸Nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences” (2015). ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām monitorings 2010-2014. Pašvaldību aptaujas rezultāti. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/ANO_invaliditates_konvencija_Latvijas_pasvaldibu_aptauja_2015.pdf

⁶⁹Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20risinajumi1.pdf

kultūras piedāvājumu izmanto pēc draugu ieteikuma, vai atbalstot ģimeni vai draugus (piemēram, ja viņi dzied korī vai uzstājas amatierteātrī).

Pētījuma dati liecina, ka būtiska loma brīvā laika pavadīšanā ir iespējai socializēties, pavadīt laiku ar draugiem vai ģimeni, kultūras piedāvājuma izmantošanu iekļaut citās brīvā laika pavadīšanas formās (piemēram, ceļošanā pa Latviju, laika pavadīšanā ar ģimeni, pastaigās). Līdz ar to ir iespējams runāt par kultūras organizāciju lomām sabiedrībā un to pakāpeniskām pārmaiņām, kļūstot par vietām, kur ne tikai var iegūt konkrētu kultūras pakalpojumu (paņemt grāmatu, noskatīties izrādi, noklausīties koncertu, apskatīties izstādi), bet arī uzturēties, satikties, diskutēt, radoši kopdarboties, izglītoties u.tml. Iedzīvotāju pieprasījums pēc dažādām papildu aktivitātēm norāda uz sabiedrībā pastāvošu pieprasījumu pēc plašāka kultūras organizāciju darba tieši sociālo un sabiedrisko lomu aspektā – sniegt ieguldījumu mūžizglītībā, saturīga brīvā laika pavadīšanā, socializācijā un sociālajā integrācijā, attīstot mūžizglītības piedāvājumu kā iekļaujošas izglītošanās un socializēšanās formu. Kultūras piedāvājuma izmantošana varētu nevis konkurēt ar citām brīvā laika pavadīšanas formām, bet kļūt par vienu no aktīva brīvā laika pavadīšanas sastāvdaļām. Šādā aspektā kultūras organizācijas un brīvā laika aktivitāšu rīkotāji būtu potenciālie sadarbības partneri kopīga piedāvājuma veidošanā.

Analizējot pētījumu datus iezīmējas vairākas iedzīvotāju grupas, tostarp grupas ar augstu sociālās atstumtības risku, kuru kultūras patēriņa palielināšanai nepieciešami specifiski risinājumi. Starp šādām grupām minami cilvēki ar īpašām vajadzībām, mazākumtautību pārstāvji un imigranti, diasporā dzīvojošie, kā arī bērni un jaunieši.

KM veiktajos pētījumos noskaidrots, ka ar būtiskām problēmām kultūras pieejamībā saskaras gan Latvijā dzīvojošo mazākumtautību pārstāvji, gan imigranti (tostarp īslaicīgie imigranti, kas Latvijas atrodas, piemēram, darba vai mācību nolūkos). 2015.gadā īstenotā pētījumā⁷⁰ noskaidrots, ka kultūras un izklaides pasākumus bieži apmeklē 22%, dažreiz 71%, bet šādus pasākumus neapmeklē 7% no visiem 2015.gadā aptaujātajiem trešo valstu valstspiederīgajiem. Attiecībā uz šīm iedzīvotāju grupām būtiskākais šķērslis ir latviešu valodas prasmes, kā arī piemērota kultūras piedāvājuma trūkums. Šo problēmu risināšanai būtu iespējams plašāk izplatīt informāciju par kultūras piedāvājumu svešvalodās, kā arī nodrošinot tādas iespējas kā muzeju audio gidus vai teātra izrāžu subtitrēšanu. Savukārt mazākumtautību pārstāvju kultūras patēriņa aktivizēšanai KM līdz šim ir aktīvi atbalstījusi mazākumtautību kultūras nevalstiskās organizācijas, taču ievērojama daļa mazākumtautību pārstāvju šo organizāciju organizētās norises apmeklē pasīvi – apmēram puse no Latvijā dzīvojošajiem mazākumtautību pārstāvjiem tos nav apmeklējuši vispār, tostarp Rīgā mazākumtautību kultūras norises apmeklē 35% mazākumtautību pārstāvju, citās Latvijas pilsētās - 56%, mazpilsētās 26% un laukos 22%. Tas ļauj secināt,

⁷⁰Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā. Pieejams: https://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/tres-valst-pils-port/Gramata_pilsonu_290615_web.pdf

ka attiecībā uz mazākumtautību pārstāvju kultūras patēriņu jāmeklē arī citi – iekļaujošāki – veidi šo iedzīvotāju kultūras patēriņa stimulēšanai.

Kā minēts apkārtējās vides faktoru analizē⁷¹, būtiska daļa Latvijas pilsoņu un iedzīvotāju – ap 370 000 – dzīvo ārpus Latvijas robežām. Kā liecina pētījumu dati, tikai 23% diasporā dzīvojošo regulāri seko līdzī kultūras norisēm Latvijā. Vienlaikus identificēts, ka ievērojamam skaitam diasporas pārstāvju interesē Latvijā tapusi profesionālā māksla: gandrīz puse no respondentiem vēlas mītnes zemē redzēt latviešu teātra izrādes (43%) un filmas (42%). Pēc Diasporas likuma⁷² pieņemšanas ir paplašinājusies pasākumi kultūras piedāvājuma pieejamības paplašināšanai diasporā dzīvojošajiem, taču kopumā kultūras piedāvājuma pieejamība šai mērķauditorijai vēl joprojām nav vērtējama kā apmierinoša.

Vērtējot jauniešu kultūras patēriņu⁷³ kontekstā ar visu iedzīvotāju kopējiem rādītājiem, secināms, ka jaunieši ir izteikti aktīvāki kultūras patēriņā – kultūras norišu apmeklēšana jauniešu vidū ir par 7% populārāka brīvā laika pavadīšanas forma nekā citās vecuma grupās un katrs trešais jaunietis novērtē, ka viņa viens no iemīļotākajiem brīvā laika pavadīšanas veidiem ir kultūras norišu apmeklēšana. Vienlaikus esošais kultūras piedāvājums ne vienmēr atbilst jauniešu vēlmēm un pieprasījumam – salīdzinoši plašs piedāvājums ir bērniem vecumā no 5–10 gadiem, bet nepietiekams ir piedāvājums tīņiem un pusaudžiem.

Pētījumu dati liecina, ka tikpat būtiska loma kā objektīvo šķēršļu (piedāvājuma izmantošanas izmaksas un attālums, fiziskā pieejamība u.c.) novēršanai kultūras patēriņa paplašināšanā ir kultūras piedāvājuma saturam. Aptaugas⁷⁴ liecina, ka ne vairāk kā katrs ceturtais iedzīvotājs, pieaugot labklājībai, līdzekļus vairāk veltītu tieši kultūras patēriņam. Pie tam lielākā daļa no tiem, kuri labprāt ieguldītu papildu finanšu līdzekļus kultūras patēriņā, jau šobrīd ir aktīvi kultūras patērētāji. Pie tam, kad iedzīvotāji tiek lūgti norādīt iemeslus, kādēļ neapmeklē konkrētas kultūras norises (teātra izrādes, operu, koncertus), salīdzinoši biežāk kā iemesls tiek minēts fakts, ka neinteresē konkrētā norise. Līdz ar to secināms, ka būtiskākais faktors, kas ietekmē iedzīvotāju kultūras patēriņa aktivitāti, ir personīgā interese par kultūru, nevis finansiālās iespējas. Sekojoši ilgtermiņā ir būtiski sekmēt iedzīvotāju interesi par kultūru kopumā un konkrētu norišu apmeklēšanu, tādējādi audzējot to auditorijas daļu, kura, pieaugot labklājībai, būs ieinteresēta un gatava savus ienākumus tērēt kultūras patēriņam, nevis citur.

Vienlaikus jāņem vērā, ka sabiedrības interese par dažādām kultūras piedāvājuma formām ir mainīga un tās izmaiņas ne vienmēr izskaidro konkrēti ar attiecīgo kultūras apakšnozari saistīti faktori. 2020.gadā veiktā pētījuma

⁷¹ĀM (2015). Latvijas diaspora pasaulē. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/tautiesiem-arzemes/latvijas-diaspora-pasaule>

⁷²Diasporas likums, pieņemts Saeimā 2018.gada 1.novembrī, spēkā no 2019.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums>

⁷³2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁷⁴Biedrība „Culturelab” (2014). Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014: Pētījumu dati un statistika. Pieejams: <https://culturelablv.files.wordpress.com/2014/12/kulturas-paterins-web-versija-3-decembris.pdf>

rezultāti⁷⁵ liecina, ka indivīda priekšstati par to, kādas kultūras apakšnozares viņu interesē vai neinteresē ne vienmēr ļauj prognozēt šī cilvēka attieksmi pret konkrētu kultūras norisi pēc tās pieredzēšanas. Ja kultūras norise ir īpaši spilgta vai citādi veiksmīga, par savu apmeklējumu gandarīti būs arī tie apmeklētāji, kuri par attiecīgo kultūras apakšnozari ir bijuši skeptiski vai vispār nav domājuši. Tas nozīmē, ka kultūrpolitikas īstenošanas pamatā jābūt nevis cilvēku paustajam viedoklim par kultūras vajadzībām atbilstošajām kultūras apakšnozarēm un kultūras piedāvājuma formām, bet gan apsvērumam par to, kā radīt veiksmīgas, vērtīgas kultūras pieredzes dažādu apakšnozaru veidota piedāvājuma ietvaros.

Pētījums⁷⁶ liecina, ka Latvijas iedzīvotāji augstu novērtē personalizētas, aizraujošas, stāstos balstītas kultūras norises. Šādas norises aizrauj ne tikai cilvēkus ar lielu interesi par kultūru, bet arī cilvēkus, kuriem šī interese ir vidēja vai arī tās vispār nav. Tas nozīmē, ka personalizētu, iesaistošu, izskaidrojošu kultūras piedāvājuma formātu izmantošana ir viens no veidiem kā kultūras piedāvājumam piesaistīt papildu auditoriju. Pētījumā⁷⁷ arī uzskatāmi atklājas tendence par atmiņā paliekošām kultūras pieredzēm uzskatīt norises, kurās tiek izmantotas jaunas, agrāk nepieredzētas metodes, mūsdienīgas tehniskās iespējas, kā arī sintezēti vairāki brīvā laika pavadīšanas veidi. **Lai sasniegtu šo mērķi, nepieciešama mērķtiecīga mūsdienu kultūras un laikmetīgās mākslas piedāvājuma attīstīšana, kas nodrošina jaunu, sabiedrības attīstībai aktuālu kultūras piedāvājuma tēmu un kultūras izpausmju formu veidošanu.**

2018.gadā veiktais pētījums⁷⁸ liecina, ka liela daļa (77%) kultūras organizāciju jau ir veikušas kādas pārmaiņas savā darbā ar auditoriju. Veiktās pārmaiņas visbiežāk saistītas ar mārketinga aktivitāšu paplašināšanu (29%), biļešu cenu izmaiņām (20%), darbības stratēģijas izmaiņām (16%), darba apjoma palielināšanu (14%), un aktīvāku darbību sociālajos tīklos un internetā (13%).

Eiropas kultūras galvaspilsēta

Viens no efektīvākajiem veidiem kā stimulēt lielas sabiedrības daļas kultūras piedāvājuma patēriņu, ir organizējot liela mēroga integrētas kultūras programmas, kā, piemēram, „Rīga 800”, „Latvijas simtgade” un arī „Eiropas kultūras galvaspilsēta”. Eiropas kultūras galvaspilsēta ir viena no nozīmīgākajām ES iniciatīvām kultūras nozarē, kas saskaņā ar Lēmumu⁷⁹ katru gadu tiek

⁷⁵Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20orisinajumi1.pdf

⁷⁶Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20orisinajumi1.pdf

⁷⁷Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20orisinajumi1.pdf

⁷⁸2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁷⁹Eiropas Parlamenta un Padomes lēmums Nr. 445/2014/ES (2014.gada 16.aprīlis), ar ko izveido Savienības rīcību “Eiropas kultūras galvaspilsētas” no 2020. līdz 2033.gadam un atceļ Lēmumu Nr. 1622/2006/EK. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:32014D0445>

organizēta divās ES valstīs un katru trešo gadu vienā ES kandidātvalstī vai iespējamā kandidātvalstī. Iniciatīvas plašais tvērums rada nozīmīgu ietekmi kultūras, ekonomikas un sociālajā jomā, rūpējoties gan par kultūras plašu pieejamību ikvienam, gan iekļaujot iniciatīvas sagatavošanā un norisē iedzīvotājus un radot jaunas ilgtspējīgas iespējas īpaši jauniešiem, brīvprātīgajiem, atstumtām un nelabvēlīgā situācijā esošām sabiedrības grupām.

Iniciatīvas pamatā ir īpaši norises gadam veidota kultūras programma, kas izceļ unikālās kultūras vērtības, jaunas radošas idejas, kā arī Eiropas kultūras daudzveidību, kopīgo kultūras mantojumu, vēsturi un aktuālās tēmas. Piesaistot lielu starptautisko interesi, Eiropas kultūras galvaspilsētas titula iegūšana sniedz iespējas izstrādāt ilgtspējīgu kultūras nozares attīstības stratēģiju pilsētā un tās apkārtnē, kas vienlaikus labvēlīgi iespaido tūrisma nozari un radošo industriju attīstību⁸⁰.

Eiropas kultūras galvaspilsētas tituls Latvijā pirmo reizi tika piešķirts 2014.gadā Rīgai. 2027.gadā tituls tiks piešķirts vienai Latvijas un vienai Portugāles pilsētai, tādējādi Eiropas kultūras galvaspilsētas statusa iegūšana 2027.gadā noteikti kļūs par vienu no nozīmīgākajiem kultūras piedāvājuma attīstības stimuliem pamatnostādņu īstenošanas otrajā posmā.

Rezumējot augstāk aprakstīto, kultūras patēriņa veicināšanai ir identificējama virkne uzdevumu, kuru izpilde vērsta gan uz objektīvi pastāvošo kultūras patēriņu ierobežojošo šķēršļu mazināšanu, gan uz auditorijas attīstības pasākumu īstenošanu. Ņemot vērā, ka nav iespējams strikti nošķirt pasākumus, kas vērsti uz kultūras patēriņa šķēršļu samazināšanu (piemēram, ekonomiskie un reģionālie pieejamības šķēršļi ir cieši savā starpā saistīti), un auditorijas attīstības pasākumus (piemēram, jaunu kultūras piedāvājumu jauniešiem ir iespējams un pat nepieciešams veidot tādā veidā, lai tas būtu ekonomiski, reģionāli un fiziski pieejams), šajā rīcības virzienā uzdevumi primāri veidoti atbilstoši mērķauditorijām, kuru kultūras vajadzību apmierināšanai tie paredzēti, un auditorijas paplašināšanas metodēm.

1. rīcības virziens. Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
1.1.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma	2021.-2027.	KM (LNKC, NKMP, LNA), bibliotēkas,	Pašvaldības, NVO, VARAM, muzeju un	PR1 RR1 RR2

⁸⁰Eiropas kultūras galvaspilsētas: Veiksmes stratēģijas un ilgtermiņa ietekme. Pētījums. Pieejams: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985_EN.pdf)

	pieejamību reģionos (NAP2027 pasākums 257; uzdevumi 367, 368)		muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	bibliotēku dibinātāji	RR3
1.2.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību diasporā dzīvojošajiem (NAP 2027 pasākums 251)	2021.-2027.	KM	ĀM, NVO	PR1 RR1 RR2
1.3.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību bērniem un jauniešiem (NAP2027 pasākums 245, 257, 259, uzdevums 367)	2021.-2027.	KM (VKKF), bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2 RR3
1.4.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību mazākumtautībām un ārvalstu pilsoņiem (NAP2027 pasākums 245, 257, uzdevums 367)	2021.-2027.	KM, LNA, bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2 RR3
1.5.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību cilvēkiem ar īpašām vajadzībām (NAP2027	2021.-2027.	KM, LNERB, LNA, bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, LM, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2 RR3

	pasākums 245, 257, uzdevums 367)				
1.6.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību digitālajā vidē (NAP2027 pasākums 251, 257, uzdevums 367)	2021.-2027.	KM (LNB, LNERB, LNA, KISC), bibliotēkas, muzeji, kultūras kapitālsabiedrības	VKKF, VARAM, NVO, pašvaldības, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2 RR3
1.7.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma popularizāciju (NAP2027 pasākums 257, uzdevums 367, 368)	2021.-2027.	KM (VKKF)	Pašvaldības, NVO, kultūras kapitālsabiedrības	PR1 RR1 RR2 RR3

6.2. Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos

Kā minēts kultūrpolitikas prioritāšu aprakstā, sabiedrības aktīvai iesaistei kultūras procesos ir tieša korelācija ar kultūras patēriņa aktivitāti, kā arī būtisks pienesums saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības veidošanā. Kopumā Latvijā sabiedriski aktīvi ir 63% iedzīvotāju. 10% Latvijas iedzīvotāju ir iesaistīti amatiermākslā (koris, skatuvisko tautas deju kolektīvs, amatierteātris u.c.), 28% veic dažādas mākslinieciskās pašizpaušmes aktivitātes (fotografē, filmē, nodarbojas ar amatniecību vai rokdarbiem, glezno, spēlē mūzikas instrumentus u.c.), savukārt kopumā 55% veic citas sabiedriskas aktivitātes (piedalās talkās, ziedo naudu labdarībai, sporto, izglītojas u.tml.) (jāuzsver, ka šīs grupas savstarpēji var pārklāties). Savukārt 37% Latvijas iedzīvotāju nepiedalās nekādās aktivitātēs – ne kultūras, ne brīvā laika vai sabiedriskās, kas vērtējams kā salīdzinoši augsts neaktīvo iedzīvotāju īpatsvars⁸¹.

Līdz ar to šajā rīcības virzienā ir iekļauti uzdevumi, kas vērsti uz sabiedrības plašākas un aktīvākas līdzdalības kultūras procesos veicināšanu, tostarp veicinot iedzīvotāju iesaisti amatiermākslā un Dziesmu un deju svētku kustībā, tādējādi nodrošinot Dziesmu un deju svētku tradīcijas nepārtrauktību, iedzīvotāju iesaisti materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un

⁸¹2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kultur20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

ilgtspējīgā izmantošanā, iedzīvotāju iesaisti mākslinieciskās pašizpaušmes aktivitātēs un vietējo kopienu kultūras aktivitātēs.

Amatiermāksla un Dziesmu un deju svētku tradīcija

Dziesmu un deju svētku tradīcijas nepārtrauktība Latvijā iespējama tikai pateicoties plašai dažādu vecuma grupu iedzīvotāju aktīvai un radošai iesaistei svētku sagatavošanā, norisē un svētku starposma pasākumos. 2017. gada Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja par iesaistīšanos Dziesmu un deju svētku kustībā⁸² atklāj, ka kādā savas dzīves posmā 54% Latvijas iedzīvotāju ir nodarbojušies ar dejošanu, 43% ar dziedāšanu, 34% ar amatniecību vai rokdarbiem, 24% piedalījušies amatierteātrī, 24% spēlējuši mūzikas instrumentu un 22% darbojušies vizuālās mākslas jomā. Tie iedzīvotāji, kuri pirmskolas un skolas laikā, kā arī dažādos dzīves posmos iesaistījušies šajās aktivitātēs, aktīvāk iesaistās arī Dziesmu un deju svētku kustībā, kas ir nozīmīgākā un apjomīgākā kultūras līdzdalības prakse Latvijā. Kopumā Dziesmu un deju svētku tradīcijā šobrīd aktīvi (kā dalībnieki vai organizatori) ir iesaistīti 38% Latvijas iedzīvotāju. Kā dalībnieki Dziesmu un deju svētkos jebkad savā mūžā piedalījušies vai gatavojas piedalīties nākamajos svētkos 29% Latvijas iedzīvotāji, visbiežāk kā koru dalībnieki.

No tiem Latvijas iedzīvotājiem, kas nekad nav piedalījušies svētkos, 37% Latvijas iedzīvotāji atzīst, ka gribētu to darīt, taču viņiem tam nav brīvā laika (24%) vai trūkst laika piedalīties kolektīva ikdienas mēģinājumos (18%). Savukārt kā šķēršļus dalībai nākamajos Dziesmu un deju svētkos Latvijas iedzīvotāji min zemu ienākumu (33%), atbilstošu prasmju un spēju trūkumu (28%) un dzīves vietas atrašanās vietu (18%). Kā ieguvumus no dalības Dziesmu un deju svētkos iedzīvotāji min nostiprinātu kopības sajūtu ar visu Latvijas tautu (43%), spilgtas emocijas, ko nesniedz nekas cits (40%), nostiprinātu nacionālas piederības un piederības savai valstij sajūtu (26%), unikālu pieredzi (15%) un jauniegūtus draugus un paziņas (15%). Lai novērtētu iedzīvotāju uzskatus par Dziesmu un deju svētku lomu, aptaujā tika analizētas vairāku apgalvojumu vidējās vērtības 5 ballu skalā – apgalvojums, ka Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar savu tautu tika novērtēts visaugstāk (vidēji 4.2 balles), sekojot apgalvojumam, ka Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību (vidēji 4 balles), kas ļauj secināt, ka Dziesmu un deju svētkiem ir būtiska loma nacionālās identitātes un piederības izjūtas valstij stiprināšanā.

Ievērojams skaits koru, deju kopu un folkloras ansambļu darbojas diasporā, turklāt lielākā daļa (72%) nav saistīti ar diasporas skolām, biedrībām

⁸²LKA Zinātniskās pētniecības centrs (2017). Pētījuma ziņojums "Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja par Dziesmu un deju svētkiem". Pieejams: https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/152/Iedzivotaju_aptauja_Dziesmu_svetki_2017_5YzpeC1.pdf

u.c. sabiedriskām organizācijām. Tomēr kopumā Dziesmu un deju svētku kustībā ārpus Latvijas saskaņā ar 2014.gada aptaujas datiem bija tikai 2% respondentu⁸³.

Viens no nozīmīgākajiem kultūras pasākumiem pamatnostādņu darbības periodā būs Dziesmu un deju svētku tradīcijas 150.gadadiena 2023.gadā, kuras sagatavošanā ir iesaistīti amatiermākslas kolektīvu dibinātāji (galvenokārt pašvaldību kultūras centri, kuros darbojas 90% no Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistītajiem amatiermākslas kolektīviem), vadītāji un dalībnieki visā Latvijā. Ņemot vērā, ka Covid-19 infekcijas ierobežošanai noteiktie drošības pasākumi ir ilgstoši paralizējuši amatiermākslas kolektīvu darbību, apgrūtinot kvalitatīvu sagatavošanās procesu svētkiem, un to, ka šobrīd nav iespējams prognozēt epidemioloģisko situāciju 2023.gadā, sagatavošanās svētkiem un to norise būs nopietns izaicinājums un pārbaudījums svētku tradīcijas ilgtspējai.

Nemateriālā un materiālā kultūras mantojuma saglabāšana un ilgtspēja

Nepārvērtējama nozīme sabiedrības līdzdalībai ir nemateriālā kultūras mantojuma jomā, kurā ietilpst arī Dziesmu un deju svētku tradīcija (kā viena no nemateriālās kultūras vērtībām, kas iekļauta UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā⁸⁴), taču nemateriālā kultūras mantojuma joma ir plašāka, ietverot arī tradicionālo amata prasmju, amatniecības un kopienu kultūras savdabības saglabāšanu un attīstīšanu. Sabiedrības iesaiste nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējā, tostarp tautas tradīciju un latviskās dzīvesziņas kopšanā, bagātina Latvijas kultūrtelpas reģionālo daudzveidību un attīsta nacionālās, reģionālās un lokālās piederības sajūtu. Tajā nereti sakņojas arī jaunas radošās uzņēmējdarbības iniciatīvas - tūrisma piedāvājums, jauni produkti un pakalpojumi, kas balstīti vietējā nemateriālajā kultūras mantojumā.

Arī kultūras pieminekļu saglabāšanas jomā aizvien būtiskāka loma to saglabāšanā un izmantošanā ir mantojuma kopienu iesaistei, kas veicina pieminekļu izmantošanas ilgtspēju. Aktivizējoties apkaimju kopienām aizvien biežāk pilsētvides jautājumi tiek aktualizēti arī kultūras kontekstā. Tāpat nozīmīga ir sabiedrības iesaiste Nacionālā muzeju krājuma komplektācijā, komunikācijā un izpētē, mērķtiecīgi uzrunājot un iesaistot kopienas. Arī jaunā likumprojekta „Latviešu vēsturisko zemju likuma” iedzīvināšana nav iedomājama bez aktīvas iedzīvotāju iesaistes kultūras un sabiedriskajos procesos. Līdz ar to ir nepieciešams attīstīt jaunas sadarbības formas ar materiālā un nemateriālā mantojuma kopienām un sniegt tām nepieciešamo atbalstu, radot digitālas līdzdalības un koprades iespējas, piemēram, novadpētniecības jomā.

Aktuāla ir arī jauniešu iesaiste vietējās kopienas kultūrtelpas kopšanā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā. Būtiska loma šajā procesā ir pašvaldību kultūras centriem, to sadarbībai ar citām kultūras institūcijām un

⁸³2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁸⁴UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvais saraksts. Pieejams: <https://latvijasdargumi.unesco.lv/lv/informacija-par-objektu/starptautiski-atziti-objekti/>

jauniešu centriem, līdz ar to jau tuvākajā laikā ir jāpabeidz likumprojekta „Kultūras centru likums” izstrāde un plašākā kontekstā – kultūras centru lom un funkciju pārskatīšana, tostarp administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Nozīmīgu pienesumu sabiedrības iesaistē kultūras procesos sniedz arī kultūras mantojuma institūcijas, īstenojot Latvijas daudzveidīgajā kultūras mantojumā balstītus pasākumus, iesaistošas programmas un iniciatīvas, kas veicina ne vien konkrētu kultūras mantojuma elementu saglabāšanu, bet arī ar mūsdienīgas interpretācijas un komunikācijas palīdzību radīt rīkus un pieejas vides, ekonomisko un sociālās iekļaušanas izaicinājumu risināšanā.

Radošā pašizpaušme

Salīdzinoši mazāk uzmanības līdz šim pievērsts tām sabiedrības līdzdalības formām, kas saistītas ar iedzīvotāju iesaisti mūsdienu kultūras un mākslas procesos. Lai gan atsevišķām jomām, piemēram, teātra un foto mākslām, ir senas tradīcijas un labas pašorganizācijas prasmes, kā arī aktīva nevalstisko organizāciju iesaiste un spēcīgs pašvaldību atbalsts, to nevar teikt par visām kultūras apakšnozarēm. Tostarp jāpaplašina būtu kultūras līdzdalības iespējas pusaudžiem un jauniešiem, kuri vēlas attīstīt savas prasmes mūsdienu kultūras izpaušmēs – piemēram, populārajā mūzikā, laikmetīgajā dejā, teātrī, cirkā un vizuālajā mākslā - it īpaši ņemot vērā, ka kultūras līdzdalībai vienlaikus nereti ir arī nozīmīga sociālā ietekme.

2. rīcības virziens. Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
2.1.	Veicināt sabiedrības iesaisti amatiermākslā un Dziesmu un deju svētku tradīcijā (NAP2027 pasākums 264 uzdevums 367, 370)	2021.-2027.	KM (LNKC), kultūras centri	Pašvaldības, NVO	PR2 RR4 RR5
2.2.	Veicināt sabiedrības iesaisti materiālā un nemateriālā	2021.-2027.	KM (LNKC, NKMP,	Pašvaldības, NVO, UNESCO LNK	PR2 RR6

	kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējā (NAP2027 pasākums 245, 285, uzdevums 367, 370)		LNA) muzeji		
2.3.	Veicināt sabiedrības iesaisti radošajā pašizpausmē (NAP2027 pasākums 257, uzdevums 367, 370)	2021.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, NVO	PR2 RR4 RR5

6.3. Kultūras procesu attīstība

Lai kultūras un radošās nozares varētu īstenot pirmajos divos rīcības virzienos izvirzītos uzdevumus, tām ir nepieciešams nodrošinājums to ilgtspējīgai darbībai. Jebkura kultūras piedāvājuma nodrošināšanai ir nepieciešama kvalitatīva fiziskā infrastruktūra – ēkas un materiāli tehniskā bāze - un kvalificēti darbinieki.

Jāņem vērā, ka kultūras piedāvājuma veidošanā ir iesaistītas gan valsts un pašvaldību iestādes un kapitālsabiedrības, gan nevalstiskās organizācijas, gan uzņēmumi un pašnodarbinātas radošās personas, ar atšķirīgām vajadzībām to ilgtspējīgas darbības nodrošināšanai. Pie tam katrai kultūras apakšnozarei ir atšķirīga kultūras piedāvājuma veidošanas specifika, kas nosaka atšķirīgas prasības attiecībā uz nepieciešamo materiāltehnisko nodrošinājumu, personāla kvalifikāciju un atalgojumu. Taču neraugoties uz atšķirībām, ikviena kultūras pakalpojuma kvalitāte ir tieši atkarīga no finanšu līdzekļu apjoma, kas ieguldīti tā izveidē, materiāltehniskā nodrošinājuma, ar kura palīdzību tas tapis, un piesaistītā personāla prasmēm, zināšanām, enerģijas un talanta.

Kultūras organizāciju darbība kultūras mērķu sasniegšanā bieži vienlaikus ir saistīta arī ar saimniecisko darbību; lai gan atsevišķās kultūras apakšnozarēs kultūras pakalpojumi pilnībā vai lielā mērā tiek finansēti no valsts un pašvaldību dotācijām, tādējādi nodrošinot to ekonomisko pieejamību sabiedrībai, daudzās kultūras apakšnozarēs kultūras pakalpojumu saņēmēji - kultūras norišu apmeklētāji - būtisku pakalpojumu izveides un sniegšanas izmaksu daļu sedz no savas kabatas, tādējādi padarot šos pakalpojumus mazāk ekonomiski pieejamus. Līdz ar to daudzām kultūras pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām kultūras organizācijām, kā arī radošajām personām, ir nepieciešams nodrošināt adekvātas

saimnieciskās darbības veikšanas, kā arī privātā finansējuma piesaistes iespējas, kas ļauj tām veidot un sniegt kvalitatīvus kultūras pakalpojumus, sekmīgi darbojoties tirgus ekonomikas apstākļos.

Kultūras un radošās nozares kultūras pakalpojumus sniedz arī ārpus Latvijas robežām, vienlaikus gan veidojot Latvijas tēlu pasaulē, gan eksportējot kultūras pakalpojumus. Līdz ar to kā atsevišķs uzdevums šajā rīcības virzienā noteikta Latvijas kultūras produktu un pakalpojumu starptautiskās konkurētspējas paaugstināšana un eksportspējas atbalsta pasākumi.

Kultūras infrastruktūra

Lai arī kultūras infrastruktūras izveidē pēdējos gados, piesaistot kā Eiropas Savienības līdzekļus⁸⁵, tā valsts un pašvaldību finansējumu, ir īstenota virkne nozīmīgu projektu - renovēts Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Daugavas stadions un Mežaparka estrāde, uzbūvēta muzeju krātuvju komplekss Pulka ielā u.t.t. - vēl ne tuvu visi kultūras infrastruktūras jautājumi ir atrisināti. Nozīmīgākie projekti, kas vēl gaida uzsākšanu, un kuru īstenošana ir nākamo gadu prioritāte, ir nacionālā akustiskā koncertzāle un laikmetīgās mākslas muzejs. MK ir apstiprinājis KM konceptuālo ziņojumu „Par Latvijas Nacionālā arhīva ēku kritisko stāvokli un turpmāko rīcību” (apstiprināts ar MK 2020.gada 4.decembra rīkojumu Nr.737), izvirzot to par galveno infrastruktūras prioritāti kultūras mantojuma jomā. Uz pabeigšanu gaida virkne uzsāktu nacionālas nozīmes kultūras organizāciju un kultūrizglītības iestāžu infrastruktūras celtniecības vai renovācijas projektu – Dziesmu svētku estrādes Mežaparkā trešā kārtā, Tabakas fabrikas kvartāls (LKA un radošo industriju inkubatora infrastruktūra), Rīgas Cirka, Jaunā Rīgas teātra, Dailes teātra, Valmieras drāmas teātra un Latvijas Leļļu teātra, Latvijas Nacionālās operas un baleta, izstāžu zāles „Arsenāls” un Profesionālās izglītības kompetences centra „Nacionālā Mākslu vidusskola” telpu renovācijas projekti u.c. Atsevišķu projektu īstenošanai 2021.gadā jau ir izdevies piesaistīt 22,5 milj. *euro* no finansējuma augstas gatavības infrastruktūras projektiem; citu projektu īstenošana iezīmēta ES daudzgadu budžetā un Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna. Ņemot vērā būtisko plānoto investīciju apjomu un kultūras infrastruktūras kritisko lomu augstvērtīga kultūras piedāvājuma sniegšanā, kultūras infrastruktūras uzlabošana iekļauta kā atsevišķs uzdevums kultūras un radošo nozaru darbības stiprināšanai.

Materiāltehniskais aprīkojums

Ne mazāk svarīgs kā piemērotas telpas kultūras - un kultūrizglītības - procesu īstenošanai ir kvalitatīvs materiāltehniskais nodrošinājums; skatuves mākslas nav iedomājamas bez kvalitatīva skatuves un audiovizuālā aprīkojuma, koncertorganizācijas (un mūzikas izglītības iestādes) - bez mūzikas

⁸⁵ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 5.5.1.specifiskā atbalsta mērķis „Saglabāt, aizsargāt un attīstīt nozīmīgu kultūras un dabas mantojumu, kā arī attīstīt ar to saistītos pakalpojumus” un 5.6.1. specifiskā atbalsta mērķis „Veicināt Rīgas pilsētas revitalizāciju, nodrošinot teritorijas efektīvu sociālekonomisko izmantošanu”

instrumentiem. Kultūras mantojuma nozaru institūciju funkciju izpildei nepieciešamas piemērots tehnoloģiskais aprīkojums mantojuma vērtību drošai ilglaicīgai saglabāšanai, tostarp digitalizācijai un restaurācijai. Savukārt no informācijas tehnoloģijām ir atkarīga visu kultūras un radošo nozaru pilnvērtīga darbība, it īpaši attīstot kultūras piedāvājumu digitālajā vidē, no kā izriet nepieciešamība veikt investīcijas gan IKT infrastruktūrā, gan nozaru darbības nodrošināšanai nepieciešamajās pamatdarbības sistēmās un atbalsta sistēmās. Līdz ar to kā viens no šī rīcības virziena uzdevumiem izvirzīts stiprināt kultūras organizāciju kapacitāti, veicot nepieciešamās investīcijas to materiāltehniskajā aprīkojumā, tādējādi uzlabojot to sniegto kultūras pakalpojumu kvalitāti un konkurētspēju, tostarp digitālajā vidē.

Kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojums

KM pēdējos gados ir panākusi būtisku atalgojuma pieaugumu valsts pārvaldībā esošo kultūras iestāžu un kapitālsabiedrību darbiniekiem, taču tas vēl joprojām atpaliek no vidējā atalgojuma publiskajā sektorā, līdz ar to KM plāno turpināt valsts sektora kultūras organizācijās nodarbināto atalgojuma pakāpeniskas palielināšanas grafiku. Vienlaikus neatrisināts ir ilgstoši sasāpējušais jautājums par pašvaldību kultūras iestāžu darbinieku atalgojumu – ne visas pašvaldības ir spējušas sekot valsts sektora iniciatīvai kultūras organizāciju darbinieku atalgojuma paaugstināšanā un vienādas kvalifikācijas speciālistu atalgojums dažādās pašvaldībās, tostarp pašvaldību muzejos, bibliotēkās un kultūra centros, var būtiski atšķirties; šī jautājuma risināšanā gan pozitīva, gan negatīva ietekme potenciāli varētu būt arī administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai. Vienlaikus sadarbībā ar IZM jāturpina risināt jautājumi, kas saistīti ar pedagogu un pasniedzēju atalgojuma pieauguma modeli, kā arī plānoto skolotāju slodzes aprēķina reformu. Tāpat tuvākajā laikā risināmi jautājumi, kas saistīti ar valsts līdzfinansējuma apjomu amatiermākslas kolektīvu vadītājiem un profesionālās ievirzes izglītības pedagogiem.

Covid-19 infekcijas izraisītā krīze kultūras un radošajās nozarēs, kas smagi ietekmēja arī kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto ienākumus, kā arī diskusijas ar kultūras un radošo nozaru pārstāvjiem par 2020.gadā veiktajām izmaiņām iedzīvotāju ienākumu nodokļu un sociālās apdrošināšanas likumdošanā asi izgaismoja radošo personu, kuras veic saimniecisko darbību kā pašnodarbinātas personas vai mikrouzņēmuma nodokļa maksātāji, vai arī saņem autoratlīdzību, ieņēmumu gūšanas problemātiku, tostarp vājo sociālo aizsargātību. Pieņemto nodokļu regulējuma izmaiņu reālā ietekme uz kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto ieņēmumiem būs redzama tikai 2022.gadā, taču neraugoties uz to ir jāmeklē strukturāli risinājumi kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojuma konkurētspējas un sociālās aizsargātības nodrošināšanai, dodot radošajām personām iespējas gūt adekvātus ieņēmumus no radošās darbības un nodrošināt sev cilvēka cienīgus dzīves apstākļus, lai celtu kultūras un radošo nozaru profesiju prestižu un līdz ar to arī kultūrizglītības prestižu, tādējādi ļaujot piesaistīt kultūras nozarei jaunus talantus. Vienlaikus īpaša uzmanība

pievēršama atalgojuma atšķirībām kultūras un radošajās nozarēs starp dzimumiem, ņemot vērā, ka CSP dati par 2020.gada 1.ceturksni uzrāda 18,8% atšķirību sieviešu un vīriešu darba samaksā mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu sektorā.

Kultūras informācijas aprīte

Kultūras un radošo nozaru kvalitatīvu attīstību būtiski stimulē ārēja refleksija par kultūras un radošo nozarēs notiekošajiem procesiem un kvalitatīva kultūras norišu kritika. Savukārt kultūras patēriņa stimulēšanā liela loma ir sabiedrības informēšanā par kultūras aktualitātēm. No šiem apsvērumiem izriet nepieciešamība gan stiprināt specializēto profesionālo kultūras un radošo nozaru mediju kapacitāti, tostarp izvērtējot iespējas atbalstīt tādu veidošanos kultūras apakšnozarēs, kur tādu šobrīd nav, lai sniegtu kvalitatīvu stimulu kultūras un radošo nozaru attīstībai, gan paplašināt augstvērtīgas un visas kultūras apakšnozares aptverošas informācijas par kultūras norisēm pieejamību plašai sabiedrībai.

Nevalstisko organizāciju darbība

Pēdējā laikā daudzās kultūras apakšnozarēs nevalstiskās organizācijas ir kļuvušas par nozīmīgiem spēlētājiem, gan darbojoties kā kultūras norišu veidotāji, gan kā kultūras apakšnozaru interešu pārstāvniecības organizācijas. Virknē kultūras apakšnozaru, piemēram, laikmetīgajā vizuālajā mākslā un dejā, kā arī dažādās starpdisciplinārās iniciatīvās un kultūras festivālu organizēšanā, tieši NVO sektors, nepastāvot valsts kultūras organizācijām šajās apakšnozarēs, veido centrālo asi. Nozīmīga loma ir NVO, kas darbojas nemateriālā kultūras mantojuma jomā. NVO bieži vien darbojas kā jaunu ideju ģeneratori un inovāciju laboratorijas, kas aprobē jaunas pieejas un jaunus norišu formātus, kā aktualizē sociāli nozīmīgas tēmas. Unikāla NVO niša ir tādu kultūras iniciatīvu attīstība, kas ļauj uzrunāt nozīmīgus kultūrpolitikas mērķauditorijas segmentus (skolēni, mazākumtautības, diaspora, sociāli atstumtas grupas, seniori) un nodrošināt to integrāciju kultūras procesos. Savukārt interešu pārstāvniecības NVO ir svarīgi KM partneri kultūrpolitikas veidošanā un īstenošanā, tostarp īpaši nozīmīga loma ir Latvijas Radošo savienību padomei, kurai piešķirta formāla loma radošo personu atbalsta programmas īstenošanā. Virknei nozīmīgāko kultūras un radošo nozaru NVO ir iespēja pretendēt uz VKKF finansējumu to pamatdarbības nodrošināšanai; vairākām NVO KM ir deleģējusi atsevišķu valsts funkciju izpildi. Taču kopumā atbalsts NVO sektoram nevar tikt raksturots kā sistemātisks un pietiekams.

Saskaņā ar 2018.gadā KM veikto pētījumu⁸⁶ no visām šobrīd Latvijā reģistrētajām NVO (2018.gadā 23 008) kultūras un radošajām nozarēm atbilst 3397 nevalstiskās organizācijas. Vienlaikus pētījumā secināts, ka 38% no kultūras

⁸⁶LKA (2018). Pētījums par kultūras jomas nevalstisko organizāciju sociāli ekonomisko ietekmi. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/petijumi/ZIN%CC%A7OJUMS_NVO_final.pdf

un radošo nozaru NVO, kas iesniegušas gada pārskatu, 2017.gada laikā nav piesaistījušas finansējumu vai veikušas kādas aktivitātes, savukārt 27% NVO nav ne darbinieku, ne ieņēmumu, līdz ar to ceturtā daļa NVO nav uzskatāmas par aktīvām. Kultūras un radošo nozaru NVO darbinieku skaits veido 25% no kopējā nevalstiskā sektora darbinieku skaita, kas liecina, ka sektorā nodarbināts proporcionāli liels darbinieku skaits. Kopējā ieņēmumu summa visām 3397 kultūras un radošo nozaru NVO 2017.gadā veidoja 74,6 miljoni eiro jeb 17% no kopējiem NVO sektora ieņēmumiem, tomēr tikai 5% kultūras un radošo nozaru NVO ieņēmumi pārsniedz 100 001 *euro*, kas norāda, ka tikai neliels skaits kultūras un radošo nozaru NVO spēj piesaistīt vērā ņemamu finansējumu organizācijas mērķu sasniegšanai.

Līdz ar to, lai stiprinātu kultūras un radošo nozaru NVO sektoru, ir nepieciešami piemēroti atbalsta instrumenti, kas nodrošinātu nozīmīgāko NVO ilgtspēju, dodot garantijas ilgtermiņa attīstībai. Kā kritiskākais atbalsta elements NVO atbalstam vērtējams ieguldījums NVO darbiniekos, ņemot vērā, ka daudzām NVO tieši algota darbaspēka trūkums (vismaz viena algota cilvēka esamība organizācijā) neļauj kvalitatīvāk attīstīt to darbību, tā vietā liekot NVO meklēt īstermiņa risinājumus darbinieku algošanai no projekta uz projektu, kas pēc būtības nozīmē, ka katrs īstenotais projekts pēc būtības tiek izmantots arī nākotnes projektu priekšfinansēšanai. Tāpat nepieciešams turpināt diskusiju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem NVO sektorā un plašākām ziedojumu piesaistes iespējām, kā arī izvērtēt NVO iesaistes praksi valsts pārvaldes uzdevumu deleģējuma un līdzdalības līgumu īstenošanā, kas ir viena no kultūrpolitikas īstenošanas decentralizācijas metodēm.

Kultūras eksportspēja un starptautiskā sadarbība

Lai arī kultūras piedāvājuma galvenā mērķauditorija ir Latvijas pilsoņi un iedzīvotāji, kultūras piedāvājumam piemīt arī nozīmīga starptautiskā dimensija. Padarot nacionālo kultūru atpazīstamāku starptautiskā mērogā, tiek veidots gan ekonomiskais ieguvums, gan sniegts pienesums Latvijas tēla veidošanā starptautiskajā vidē un kultūras diplomātijas attīstībā. Atsevišķām kultūras apakšnozarēm, kurās mazāka loma ir valodai kā izteiksmes līdzeklim, it īpaši mūzikai, vizuālajai mākslai un kino, kā arī dizainam un arhitektūrai, piemīt augsts eksportspējas potenciāls, ko spilgti apliecina, piemēram, Latvijas akadēmiskās mūzikas un kino nozares starptautiskie panākumi. Pēdējos gados ievērojams progress sasniegts arī citu kultūras nozaru, piemēram, literatūras, starptautiskās konkurētspējas paaugstināšanā. Citās jomās, piemēram, teātra un dejas nozarēs, starptautiskās konkurētspējas potenciāls līdz šim izmantots mazāk. Savukārt kultūras mantojuma nozarēm piemīt būtisks tūrisma piesaistes potenciāls, un atsevišķi kultūras mantojuma objekti jau šobrīd ir starp populārākajām apskates vietām Latvijā. Līdz ar to mērķtiecīgi risināmi gan jautājumi par Latvijas kultūras produktu un pakalpojumu starptautiskās konkurētspējas atbalstu, tostarp atbalstot Latvijas kultūras organizāciju un institūciju dalību starptautiskos kultūras

forumos, gan Latvijas kultūras resursu izmantošanu tūrisma piedāvājuma attīstībai.

Līdzās kultūras eksportspējai nozīmīga ir izpratnes stiprināšana par Latvijas kultūru kā vēsturiski veidojušos Eiropas kultūras daļu, kultūras nozares darbinieku profesionalitātes stiprināšana starptautiskos sadarbības formātos un kultūras institūciju kapacitātes celšana, iesaistoties starptautisku organizāciju darbā. Līdz ar to veicināmas dažāda mēroga kultūras apmaiņas, mobilitātes, kopražojumu un sadarbības projektu iniciatīvas visdažādākajā mērogā - Baltijas, Ziemeļvalstu, Eiropas un pasaules, jo kultūras attīstība noris arī mijiedarbībā ar starptautisko vidi.

Kultūras mantojuma potenciāla izmantošana

Kultūras mantojumam, jo īpaši kultūras pieminekļiem un dokumentārajam mantojumam, ir būtisks, bieži vien neizmantots potenciāls gan reģionālajai attīstībai un tūrismam, gan kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanai, gan pētniecībai un izglītībai, gan nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes stiprināšanai. Līdz ar to pamatnostādnes paredz virkni pasākumu, ar kuru palīdzību plānots sekmēt gan kultūras mantojuma saglabāšanu nākotnes paaudzēm, gan kultūras mantojuma potenciāla atraisīšanu. Atsevišķi pasākumi vērsti uz kultūras mantojuma nelikumīgas aprites ierobežošanu globalizācijas un starptautiskās vides izaicinājumu kontekstā. Piesaistot Eiropas Savienības līdzekļus ieguldījumiem, kuru mērķis ir sekmēt kultūras pieminekļu atjaunošanu un līdz ar to arī reģionu sociāli ekonomiskā potenciāla stiprināšanu, jātiecas uz to, lai veiktie darbi atbilstu ICOMOS izstrādātajiem kvalitātes principiem. Jānodrošina prognozējama finansējuma pēctecība Sakrālā mantojuma atjaunošanas finansēšanas programmai, ņemot vērā NKMP rekomendācijas. Ar ALTUM finanšu institūcijas atbalstu būtu jāveido jauni atbalsta instrumenti uzņēmējdarbības projektiem, kuru ietvaros īpašnieks plāno atjaunot kultūras pieminekli un sniegt jaunus pakalpojumus (piemēram, muižu atjaunošana, ierīkojot viesnīcas, ražotnes, telpas kultūras un sadzīves pasākumiem).

Svarīgi novērtēt Latvijas kultūras mantojumu kā pasaules kultūras mantojuma daļu, stiprinot Latvijas vērtību reprezentāciju UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā un programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā, lai veicinātu šo vērtību aizsardzību un Latvijas tēla atpazīstamību.

Radošo industriju attīstība

Radošās industrijas ir specifiska kultūras un radošo nozaru apakšnozaru grupa, kuru darbības rezultāts balstās individuālā vai kolektīvā radošā darbībā, radot produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, izmantojot intelektuālo īpašumu, kurām raksturīga funkcionalitāte, inovācija un potenciāls jaunu darbavietu radīšanai un sabiedrības labbūtībai. Kultūrpolitikā radošās industrijas ir tās kultūras apakšnozares un saskarnozares, kas savā darbībā primāri izmanto uzņēmējdarbības modeļus un paralēli kultūras kapitālam rada arī būtisku ekonomisko pienesumu tautsaimniecībai.

Līdz Covid-19 infekcijas izraisītajai krīzei Latvijā kultūras un radošo nozaru ekonomiskajai izaugsmei bija raksturīga augšupejoša tendence. Ja 2016.gadā radošo uzņēmumu skaits bija 12.9 tūkstoši no kopējā uzņēmumu skaita valstī, tad 2019.gadā to skaits ir pieaudzis par 0,2%, neieskaitot saistītās nozares. Kopējais apgrozījums kopš 2016.gada ir pieaudzis par 0,4%. Kultūras un radošo nozaru un saistīto nozaru pakalpojumu un preču eksports 2016.gadā veidoja 5,82%, savukārt 2019.gadā tie jau bija 14,62% no kopējā valsts eksporta apjoma (datu avots: CSP).

Apzinoties Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes kontekstu, radošajām industrijām kā būtiskākie minami šādi izaicinājumi un rīcības virzieni: atbalsts inovācijai (tehnoloģiskajai un netehnoloģiskajai inovācijai), konkurētspējas stiprināšana un atbalsts eksportam, kultūras un radošo nozaru labvēlīgais pārnese efekts (*crossovers effects*) uz citām nozarēm un nozaru ciešāka sadarbība ar mērķi radīt inovatīvus risinājumus, eksperimentēšanas kultūras attīstīšana, dažāda veida atbalsta mehānismi radošo industriju ekosistēmas dalībniekiem, informācijas pieejamība un tīklošanās iespējas, radošo industriju sniegums Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes seku pārvarēšanā, kā arī nozares profesionāļu mūžizglītības sekmēšana.

Dizains uztverams gan kā atsevišķa patstāvīga nozare radošo industriju kontekstā, gan kā stratēģisks un taktisks rīks, kas orientē uz lietotāja vajadzību un problēmu risināšanu. Nenoteiktības un neparedzamības laikmeta radītajos izaicinājumos dizainu raksturo starpdisciplināra ietekme un spēja būt stratēģisku pārmaiņu rosinātājam un virzītājspēkam tautsaimniecībā, izglītībā, zinātnē un pētniecībā, publiskajā pārvaldībā, sociālajā, tostarp, veselības aprūpes un labklājības jomā, vides un klimata krīzes jautājumu risināšanā, ar to saistītās epidemioloģiskās drošības un citās jomās.

3. rīcības virziens. Kultūras procesu attīstība					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
3.1.	Radīt priekšnosacījumus daudzveidīgai profesionālās mākslas jaunrades attīstībai (NAP2027 pasākums 309, uzdevums 382)	2021.-2027.	KM (VKKF)		PR3 RR7 RR8

3.1.	Veikt ieguldījumus kultūras infrastruktūras attīstībā (NAP2027 pasākums 244, 245, uzdevums 369, 380)	2021.-2027.	KM, VNĪ	FM, Pašvaldības	PR3 RR7 RR10
3.2.	Veikt ieguldījumus kultūras un radošo nozaru materiāltehniskajā nodrošinājumā (NAP2027 uzdevums 369)	2021.-2027.	KM	Pašvaldības	PR3 RR7
3.3.	Paaugstināt kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojumu un ieņēmumus (NAP2027 [pasākums 309, uzdevums 381, 382)	2021.-2027.	KM	VKKF, Pašvaldības, NVO	PR3 RR8
3.4.	Stiprināt kultūras informācijas telpu	2021.-2027.	KM (VKKF)	NVO, LNB	PR3 RR7
3.5.	Sniegt atbalstu kultūras un radošo nozaru NVO sektora darbībai (NAP2027 pasākums 257, 309, uzdevums 381, 383)	2021.-2027.	KM (VKKF)	LNB, Pašvaldības, SIF	PR3 RR8
3.6.	Stiprināt kultūras un radošo nozaru eksportspēju un starptautisko atpazīstamību Latvijas tēla veidošanā (NAP2027	2021.-2027.	KM, LIAA	LNB, LNA, muzeji, bibliotēkas	PR3 RR9

	pasākums 72, uzdevums 383, 384)				
3.7.	Nodrošināt kultūras mantojuma saglabāšanu un stimulēt tā potenciāla izmantošanu (NAP2027 pasākums 245, uzdevums 370)	2021.-2027.	KM (NKMP)	LNB, LNA, muzeji, bibliotēkas, Pašvaldības, UNESCO LNK	PR3 RR10
3.8.	Veicināt radošo industriju attīstību (NAP2027 pasākums 254, uzdevums 383)	2021.-2027.	KM, EM	LIAA	PR3 RR9

6.4. Kultūrizglītība

Kultūrizglītība, kā arī pētniecība kultūras un mākslu jomās, ir nozīmīgs kultūras un radošo nozaru attīstības resurss. No kultūrizglītības sistēmas sekmīgas darbības ir atkarīgs, vai turpmākajās desmitgadēs Latvijā būs pieejami kvalificēti cilvēkresursi, kas nodrošinās nākotnes kultūras piedāvājuma veidošanu.

Viena no kultūrizglītības īpatnībām slēpjas apstākļi, ka virknē specializāciju nākotnes talantu izglītošana ir jāuzsāk jau ļoti agrīnā vecumā, bieži vien bez garantijas, ka izglītojamais pilnībā izmantos savu potenciālu. Vairākās kultūras un radošo nozaru specializācijas būtisks priekšnosacījums veiksmīgām mācībām augstākās izglītības līmenī ir iepriekš apgūtas padziļinātas zināšanas un prasmes, ko Latvijā piedāvā profesionālās vidējās un profesionālās ievirzes izglītības programmas. Tas nozīmē, ka augstas raudzes talantu attīstīšanai mākslu jomā var būt nepieciešami pat līdz piecpadsmit gadu (piemēram, mūzikā, klasiskajā dejā un citās mākslās) mērķtiecīga darba kultūrizglītības sistēmā trijos izglītības līmeņos. Līdz ar to, lai augstākā izglītības līmeņa programmās izglītību iegūtu kultūras un radošo nozaru attīstībai nepieciešamais izglītojamo un studējošo skaits, sākotnējos izglītības līmeņos kultūrizglītības iespēja jāpiedāvā iespējami lielākam skaitam mācīties gribētāju, lai laicīgi atklātu potenciālos talantus. Jāņem vērā, ka katra izglītojamā mākslinieciskā talanta potenciāls var atrīstīties individuāli, un jārēķinās ar potenciāli lielu audzēkņu skaitu, kuri pārtrauks mācības, mainoties interesēm vai zaudējot motivāciju. Turklāt ne visi mākslinieciski apdāvinātie bērni (vai viņu vecāki) izvēlas attīstīt karjeru mākslās,

ņemot vērā mākslas profesiju augsto komplicētību un zemo prestižu, kas galvenokārt saistīts ar atalgojumu kultūras un radošajās nozarēs.

Vienlaikus noteikti nevar teikt, ka valsts un pašvaldību investīcijas mūzikas un mākslas izglītībā attiecībā uz tiem izglītojamiem, kas nav piedalījušies visos trīs kultūrizglītības līmeņos, būtu nelietderīgas. Pirmkārt, kultūras un radošo nozaru darbībā ir nepieciešami ne tikai starptautiska un nacionāla līmeņa zvaigznes, bet arī koncertmeistari, repetitori, mūzikas skolotāji, amatiermākslas kolektīvu vadītāji un daudzi citi profesionāļi, kas nodrošina kultūras procesu nepārtrauktību, un no kuru profesionalitātes ir atkarīga to kvalitāte. Otrkārt, tie izglītojamie, kas savu profesionālo darbību nesaista ar kultūras jomām, kļūst par nākotnes kultūras piedāvājuma patērētājiem, kas spēj novērtēt piedāvājuma kvalitāti un daudzveidību, garantējot nākotnes kultūras piedāvājuma auditoriju. Treškārt, ņemot vērā kultūrizglītības starpdisciplināro un starpnozaru raksturu, daudzi kultūrizglītības absolventi izvēlas turpināt izglītību un attīstīt profesionālo karjeru jomās, kas prasa gan attīstītu radošumu, gan augstu precizitāti un disciplinētību, un iegūtās kompetences izmantot gan iegūtajā specialitātē, gan radniecīgās nozarēs un specialitātēs, tādējādi sniedzot būtisku pienesumu sabiedrības kopējā intelektuālā kapitāla attīstībā.

Kultūrizglītība vienlaikus ir gan izteikti nozariska, gatavojot kultūras un radošo nozaru speciālistus ar ļoti specifiskām prasmēm un zināšanām, vienlaikus sniedzot plašas padziļinātas starpdisciplināras zināšanas kultūras jomā. Līdz ar to kultūrizglītības iestāžu absolventiem ir plašas iespējas izvēlēties turpmāko karjeras ceļu atbilstoši interesēm. Kultūrizglītības iestāžu absolventi nereti, ņemot vērā specifisko nodarbinātības struktūru kultūras un radošajās nozarēs, izvēlas atšķirīgas nodarbinātas formas, gūstot ieņēmumus kā pašnodarbinātie un autoratlīdzību saņēmēji, strādājot vienlaikus vairākus nepilnas slodzes darbus vai piedaloties kultūras un radošo nozaru NVO projektos, kas būtiski apgrūtina informācijas apkopošanu par kultūrizglītības sistēmas absolventu nodarbinātību un ienākumiem. Šī iemesla dēļ darba tirgus un nodarbinātības rādītāji nevar kalpot kā vienīgie indikatori kultūras un radošo nozaru izglītojamo darba tirgus pieprasījuma prognozēšanai.

Svarīgi ir turpināt kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru attīstīšanu par izcilības centriem, lai tie pilnvērtīgi varētu pildīt tiem noteiktās funkcijas, kā arī attīstīt reģionālās mākslas un mūzikas vidusskolas, veicinot talantu attīstību, īstenojot mācību procesa un vides modernizāciju un digitalizāciju, kā arī ceļot pedagoga profesijas prestižu. Sadarbībā ar IZM ir jāpārskata profesionālās izglītības kompetences centra statusa piešķiršanas un saglabāšanas kritēriji un metodika, ņemot vērā kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru specifiku.

Virkne uzdevumu risināmi augstākās izglītības jomā, nodrošinot pāreju uz jauno augstskolu pārvaldības un finansēšanas modeli un īstenojot konkurētspējīgu, uz cilvēkresursu attīstību vērstu kultūras un mākslu izglītības procesu, tostarp attīstot profesionālās un akadēmiskās doktorantūras studiju

programmas, veicinot māksliniecisko jaunradi un pētniecību, kā arī stimulējot izglītības internacionalizāciju un atbilstību kultūras un radošo nozaru vajadzībām.

Lai vadītu kultūrizglītības sistēmas darbību, būtiska loma ir nepārtrauktai kultūras un radošo nozaru vajadzību analīzei, nepieciešamības gadījumā veicos tām atbilstošas izmaiņas kultūrizglītības sistēmas organizācijā un izglītības pakalpojuma piedāvājumā. Vienlaikus kritiski svarīgi ir saskaņotas izmaiņas veikt visos izglītības līmeņos (profesionālās ievirzes, profesionālās vidējās un augstākās), lai neradītu pārrāvumu kādā no izglītības posmiem. Mūsdienīgas izglītības attīstībai ir pakāpeniski jāpārskata un nepieciešamības gadījumā jāaktualizē vai jāizstrādā kultūras un radošo nozaru profesiju standartus vai profesionālās kvalifikācijas prasības atbilstoši papildinātajai kultūras un radošo industriju nozares kvalifikācijas struktūrai. Koordinētai kultūrizglītības sistēmas pārvaldībai ir iecerēts KM 2015.gadā izveidotajai Kultūrizglītības padomei, kuras darbību koordinē LNKC, pēc likumprojekta „Grozījumi Profesionālās izglītības likumā” (Nr.895/Lp13) pieņemšanas piešķirt nozaru ekspertu padomes funkcijas, lai sistemātiski pilnveidotu valsts pasūtījuma veidošanu kultūrizglītības jomā un izglītības atbilstību darba tirgus prasībām.

KM augstskolu un iestāžu pētniecības potenciālu parāda 2021.gada zinātnisko institūciju starptautiskā novērtējuma rezultāti, kuros trīs no piecām visaugstāk novērtētajām zinātniskajām institūcijām humanitārajās zinātnēs un mākslās ir KM dibinātas – LKA, LMA un LNB –, saņēma ļoti labu novērtējumu; JVLMA saņēma labu novērtējumu. Attīstot pētniecības daru kultūras un mākslu jomā, turpināma pētniecības kultūras un mākslu jomās stiprināšana, tostarp īstenojot starpdisciplinārus pētījumus par Latvijas mākslas un kultūras vēsturi, mūsdienu kultūras un mākslas procesiem, kultūras patēriņa tendencēm, kultūras sociālo un ekonomisko ietekmi un ilgtspēju. Īpaši aktuāli ir pētniecības jautājumi, kas saistīti ar kultūras un radošo nozaru attīstības nosacījumu dziļāku izpratni un datu uzkrāšanu nozares attīstības plānošanai.

Kultūras un radošo nozaru procesu kvalitātes nodrošināšanai būtiska loma ir tajās nodarbināto mūžizglītības iespējām, proti, iespējām nepārtraukti profesionāli pilnveidoties un uzlabot savas prasmes un zināšanas, tostarp digitālās prasmes un prasmes darbā ar dažādām kultūras pakalpojumu mērķauditorijām. Šobrīd nozaru speciālistu profesionālās pilnveides un tālākizglītības iespējas dažādās kultūras apakšnozarēs ir atšķirīgas un fragmentētas, līdz ar to ir nepieciešams attīstīt tālākizglītības, profesionālās pilnveides un profesionālās kvalifikācijas un pārkvalifikācijas iespēju plašāku pieejamību, sadarbojoties augstskolām, profesionālās izglītības kompetences centriem, kultūras organizācijām un NVO sektoru. Īpaši būtiski ir nodrošinot kultūras un radošo nozaru speciālistu iespējas iegūt un attīstīt pedagoģiskās kompetences, tādējādi plašāk iesaistot nozares speciālistus kultūrizglītības darbā. Kultūras mantojuma saglabāšanā nozīmīga loma ir restaurācijas nozares speciālistu un amatnieku kvalifikācijai.

Būtisku pienesumu bērnu un jauniešu talantu un kultūras lietpratības pilnveidē sniedz arī interešu izglītības sistēma, tostarp vokālās un instrumentālās

mūzikas, dejas un teātra mākslas kolektīvos, folkloras kopās, vizuālās un vizuāli plastiskās mākslas pulciņos, kas vienlaikus garantē arī jaunās paaudzes līdzdalību Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un ilgtspējas nodrošināšanā. Savukārt programma „Latvijas skolas soma” vispārējās un profesionālās izglītības procesā veicina skolēnu mācīšanās pieredzes paplašināšanu, pilsonisko līdzdalību un kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā lietpratības attīstību. Caur šīm aktivitātēm bērnos veidojas izpratne par savām interesēm un talantiem, kā arī izpratne par kultūras daudzveidību. Turpināmas ir arī lasīšanas veicināšanas programmas, kurām ir būtiska nozīme ne tikai kultūrizglītības kontekstā, bet arī būtiska horizontāla ietekme uz vispārējo izglītību un tās kvalitāti, proti, bez labām lasīšanas prasmēm nav iedomājama nevienas izglītības programmas īstenošana⁸⁷.

4. rīcības virziens. Kultūrizglītība					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultātīvo rādītāju
4.1.	Stiprināt profesionālās ievirzes izglītību un interešu izglītību (NAP2027 pasākums 153, uzdevums 385)	2021.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, IZM, LNB	PR4 RR11
4.2.	Stiprināt profesionālo vidējo izglītību (NAP2027 pasākums 247, 417, uzdevums 166, 385)	2021.-2027.	KM (LNKC)	IZM	PR4 RR12

⁸⁷PIRLS pētījums, 2016. Mērķauditorija - 4.klase (10 gadīgie) Latvijas skolēni vērtē sevi kā vājus lasītājus un ierindo 46. vietā 50 valstu konkurencē, konstatēts, ka trūkst motivācijas lasīt. Pieejams: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/pirls/student-engagement-and-attitudes/students-like-reading/>

PISA pētījums, 2018. mērķauditorija - 9.klase (15 gadīgie): 38% skolēnu atzīst, ka nevar saprast sarežģītus tekstus, 30% nelasa tekoši, 37% teksts jālasa vairākas reizes, lai saprastu, 22% ir grūti atbildēt uz jautājumiem par tekstu, 4,8% laba lasītprasme, zēnu sasniegumi lasītprasmē ir ievērojami zemāki par meiteņu lasītprasmī.

Pieejams: <https://www.oecd.org/education/pisa-2018-results-volume-i-5f07c754-en.htm>

4.3.	Stiprināt augstāko izglītību un pētniecību (NAP2027 pasākums 404, 406, uzdevums 156, 371)	2021.-2027.	KM (LKA, LKK, JVLMA, LMA)	IZM	PR4 RR13
4.4.	Nodrošināt profesionālās pilnveides, kvalifikācijas iegūšanas un tālākizglītības iespējas kultūras un radošajā nozarēs nodarbinātajiem (NAP pasākums 398, uzdevums 371)	2021.-2027.	KM (LNKC, LNB, LKA, LKK, JVLMA, LMA)	IZM	PR4 RR12 RR13
4.5.	Sniegt ieguldījumu vispārējās izglītības procesā kultūras izpratnes un pašizpaušmes attīstīšanai (NAP2027 pasākums 259, uzdevums 367)	2021.-2027.	KM (LNKC)	IZM	PR4 RR14

7. Kultūrpolitikas teritoriālā perspektīva

Kultūrpolitikas reģionālie aspekti integrēti visos četros pamatnostādņu rīcības virzienos – pirmkārt, norādot uz daudzveidīga kultūras piedāvājuma reģionālo pieejamību, otrkārt, sekmējot kultūras līdzdalību visā Latvijas teritorijā, treškārt, stimulējot kultūras un radošo nozaru attīstību reģionos, un ceturtkārt, nodrošinot kultūrizglītības reģionālo pieejamību. Reģionālajā kontekstā būtiska un attīstāma ir gan profesionālās mākslas pieejamība reģionos, gan līdzsvarota kultūras mantojuma izmantošana, gan vienlīdzīgas iespējas lietot digitālos kultūras pakalpojumus, gan vietējā kultūrvidē balstītas radošo industriju iniciatīvas.

Īstenojot kultūrpolitiku, nodrošināma sasaiste ar Reģionālās politikas pamatnostādnēs 2021.–2027.gadam un plānošanas reģionu un pašvaldību

attīstības programmās noteikto. Lielākais izaicinājums, īstenojot kultūrpolitiku visā Latvijas teritorijā, saistāms ar administratīvi teritoriālās reformas rezultātiem, kuru ietekmi uz kultūras piedāvājuma pieejamību reģionos šobrīd vēl nav iespējams novērtēt. No kultūrpolitikas viedokļa kritiski svarīgi ir pēc iespējas saglabāt un attīstīt Latvijā vēsturiski veidojušos un mērķtiecīgas līdzšinējās kultūrpolitikas īstenošanas ietvaros attīstīto kultūras organizāciju tīklu un nodrošināt muzeju, bibliotēku, kultūras centru un kultūrizglītības iestāžu pakalpojumu pieejamību visiem Latvijas iedzīvotājiem, nodrošinot gan kultūras infrastruktūru, gan pakalpojumu saturu. Savukārt profesionālās mākslas pieejamībai reģionos svarīga ir reģionālo koncertzāļu turpmāka augstvērtīga darbība

Esošajam kultūras organizāciju tīklam ir nozīmīga sociālekonomiskā ietekme uz reģionu attīstību, dzīves vides kvalitāti un sabiedrības labbūtību. Mainoties administratīvi teritoriālajai struktūrai un veidojot lielākas teritoriālās vienības, kas vairumā gadījumu nozīmē attāluma palielināšanos starp dzīvesvietu un administratīvi teritoriālās vienības centru, kultūras organizācijām ir potenciāls attīstīties kā vietējo kopienu centriem, pārsniedzot tikai kultūras nozares funkciju robežas. Vienlaikus šādiem centriem ir iespēja veicināt pašvaldības iedzīvotāju pilsonisko aktivitāti, radot apstākļus sociālās uzņēmējdarbības attīstībai administratīvajā teritorijā un ar novadpētniecisku aktivitāšu palīdzību stiprinot lokālpatriotismu.

Tikpat svarīgi ir nodrošināt Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un attīstību, rūpējoties par tās līdzsvarotu attīstību visā valsts teritorijā, kā arī nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, it īpaši mazajās kultūrtelpās, stiprinot katra reģiona tradīciju savdabību. Īpaša uzmanība šajā kontekstā pievēršama reģionu kultūras speciālistu – amatiermākslas kolektīvu vadītāju, kultūras centru, bibliotēku un muzeju speciālistu – piesaistei darbam reģionos, kvalifikācijai un motivācijai, tostarp risinot atalgojuma jautājumus, lai nodrošinātu kultūras un radošo nozaru speciālistiem vienlīdzīgas iespējas saņemt atalgojumu par savu darbu dažādos Latvijas reģionos.

Administratīvi teritoriālās reformas kontekstā kultūras pieejamības un līdzdalības iespēju pieejamības saglabāšanai jāturpina iepriekšējā perioda kultūrpolitikas pamatnostādnes iezīmētais minimālā kultūras pakalpojumu groza princips, kas paredz noteikta kultūras pakalpojumu klāsta piedāvājumu pašvaldībā atkarībā no administratīvās teritorijas lieluma. Kultūras pakalpojumu groza konceptā šobrīd noteikts, ka pagasta līmenī iedzīvotājiem jābūt pieejamiem bibliotēku pakalpojumiem, iespējām izmantot kultūrizglītības, mākslinieciskās jaunrades, kultūras pasākumu un brīvā laika pavadīšanas iespējas, piekļūt kultūrvēsturiskajam mantojumam, iesaistīties Dziesmu un deju svētku procesā un radošajā uzņēmējdarbībā. Novada līmenī pakalpojumu grozu papildina profesionālās ievirzes mākslas un mūzikas izglītības pieejamība, profesionālās kultūrizglītības pieejamība un muzeju pakalpojumi, valstspilsētu līmenī – arhīvu pakalpojumi, profesionālās mākslas pieejamība (akustiskā koncertzāle, laikmetīgais mākslas muzejs, izstāžu zāles, teātri, opera, daudzfunkcionālie

kultūras centri), kino pieejamība, kā arī padziļināts muzeju pakalpojumu kopums un augstākās izglītības iespējas kultūras jomā.

Kultūras ministrs
Vīza: Valsts sekretāre

N.Puntulis
D.Vilsone

Turlaja 67330250
Laura.Turlaja@km.gov.lv